

“MIUSTA SE ON AIKA LUONTEVA OSA MUSIIKKIA.”

**TAPAUSTUTKIMUS MUSIIKILLISESTA KEKSINNÄSTÄ KUHMON
KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN JA LUKION
MUSIIKINOPETUKSESSA**

Mikko Ylönen
Maisterintutkielma
Musiikkikasvatus
Musiikin, taiteen ja
kulttuurin tutkimuksen
laitos
Jyväskylän yliopisto
Huhtikuu 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Ylönen Mikko	
Työn nimi "Miusta se on aika luonteva osa musiikkia" - Tapaustutkimus musiikillisesta keksinnästä Kuhmon kaupungin perusopetuksen ja lukion musiikinopetuksessa	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 49 + liitteet (9 sivua)
Tiivistelmä <p>Maisterintutkielmassani tutkin tapaustutkimuksen keinoin musiikillista keksintää Kuhmon kaupungin perusopetuksessa ja lukiossa, sekä Kuhmon kaupungin kulttuuripanostusten vaikutuksia edellä mainitun osaamisen näkymisessä paikallisissa lapsissa ja nuorissa.</p> <p>Kuhmolaisyyntyisenä pedagogina, säveltäjänä ja muusikkona koen kotikaupunkini antaneen minulle lapsuus- ja nuoruusaikanani hyvät lähtimet musiikkialan ammattipolulle. Toimiessani musiikin aineopettajan sijaisena lukuvuonna 2018-2019 huomasin, kuinka paljon musiikillisen keksinnän osaamista nykyiset opetussuunnitelman perusteet oppilailta edellyttävät. Niinpä halusin myös kartoittaa työelämälähtöisesti opetusmenetelmiä alan ammattilaisilta. Koska haaveenani on työllistyä musiikinopettajana nimenomaan Kainuussa, halusin suunnata tutkimuksen kotimaakuntaani.</p> <p>Tutkielman aineistoksi keräsin tietoa kahden tiedonannon sekä kahden strukturoidun teemahaastattelun muodossa. Tiedonantoja pyysin Kuhmon musiikkiopistossa säveltämisen alkeisopetusta antavalta opettajalta, sekä Kuhmon kaupungin sivistystoimen johtajalta, joka toimii myös Kuhmon yhteislukion rehtorina. Haastattelin Kuhmon perusopetuksen luokanopettajaa (vuosiluokat 3-6 ja musiikkipainotteinen opetus) sekä perusopetuksen ja lukion aineenopettajaa (vuosiluokat 7-9 sekä yleis- ja musiikkipainotteinen opetus). Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2022, ja tiedonannot pyysin alkuvuodesta 2022. Kitteroin ja teemoittelin haastattelun tulokset ja ryhmittelin ne teemojen mukaisiin kategorioihin. Tulosten luotettavuuden validioin tiedonantojen ja haastattelujen aineistotriangulaation perusteella.</p> <p>Tuloksista käy ilmi, että Kuhmon kaupungin toimijoilla, erityisesti musiikkiopistolla, on vankka yhteistyöperusopetuksen ja lukion kanssa. Lisäksi musiikkipainotteisessa opetuksessa olevat tai musiikkia harrastavat oppilaat olivat selkeästi taitavampia ja motivoituneempia musiikillisessa keksinnässä. Merkittävimpiä puutteita esiintyi musiikin merkintätapojen opetuksen eroissa, sekä koko perusopetuksen kattavan ala- ja yläkoulun välisen oppimispolun puuttumisessa. Lisäksi inklusiio-opetus aiheutti selkeästi ongelmia musiikin ryhmäopetukseen.</p> <p>Jatkotutkimuksiksi ehdotan lisää vastaavia tutkimuksia Kuhmosta, lajempaa seurantatutkimusta kaupungin kulttuurikasvatusohjelman vaikutuksista 2020-luvulla, sekä etnografista tutkimusta Kuhmon Kamarimusiikkifestivaalin vaikutuksesta paikalliseen kulttuuriympäristöön.</p>	
Asiasanat musiikkikasvatus, musiikillinen keksintä, musiikki, säveltäminen, improvisointi, kulttuuri, pedagogiikka, eriyttäminen	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
	1.1 Kuhmon Kamarimusiikki ja musiikkiopisto	2
2	SÄVELTÄMINEN JA MUSIIKILLINEN KEKSIMINEN.....	4
	2.1 Säveltäminen, improvisointi ja musiikillinen keksiminen.....	4
	2.2 Säveltämisen pedagogiikka Suomessa.....	5
	2.2.1 Osallistava sävellytysmenetelmä	6
3	KUHMO MUSIIKKIKASVATTAJAN SILMIN.....	7
	3.1 Musiikkipainotteinen perusopetus.....	7
	3.2 Kuhmon yhteislukio ja musiikkilinja	8
	3.3 Kuhmon musiikkiopisto	9
	3.4 Sotkamon kansalaisopiston toiminta Kuhmossa.....	10
	3.5 Kulttuurikasvatusohjelman käynnistäminen	11
	3.6 Muu kulttuuritoiminta	11
4	OPETUSSUUNNITELMAT	13
	4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet valtakunnallisesti ja Kuhmossa vuosiluokilla 1-6	14
	4.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet valtakunnallisesti ja Kuhmossa vuosiluokilla 7-9.....	15
	4.3 Lukion opetussuunnitelman perusteet	17
	4.4 Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelma	18
5	TUTKIMUSASETELMA	19
	5.1 Tutkimuskysymykset	19
	5.2 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto.....	19
	5.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	21
	5.4 Roolini tutkijana	22
6	TULOKSET	23
	6.1 Opettajien OPS-tuntemus ja musiikillisen keksinnän käsite	23
	6.2 Oppilaitosten yhteistyö paikallisten kulttuuritoimijoiden kanssa.....	24
	6.2.1 Kuhmon Kamarimusiikki ja Kuhmo-talo	24
	6.2.2 Kuhmon musiikkiopisto	25
	6.2.3 Muut Kuhmon kaupungin kulttuuritoimijat	26
	6.3 Oppilaiden ja opiskelijoiden musiikkiharrastuneisuus	27
	6.3.1 Yleis- ja musiikkipainotteisen opetuksen väliset erot.....	29

6.4 Musiikillisen keksinnän opetusmenetelmät	31
6.4.1 Säveltäminen, sovittaminen ja musiikkiteknologian hyödyntäminen	31
6.4.2 Improvisointi	35
6.4.3 Musiikin hahmottaminen	36
6.4.4 Eriyttäminen	39
7 POHDINTA.....	42
7.1 Tutkimuksen keskeiset löydökset	42
7.2 Tulosten luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset.....	44
7.3 Lopuksi.....	45
LÄHTEET	47
Liitteet.....	50

LIITTEET

Liite 1: Haastattelulomake luokanopettajalle (LOPE)

Liite 2: Haastattelulomake musiikin aineenopettajalle (AOPE)

Liite 3: Tiedonantopyyntö Kuhmon kaupungin sivistystoimen johtajalle

Liite 4: Tiedonantopyyntö Kuhmon musiikkiopiston opettajalle

1 JOHDANTO

Synnyin Kuhmossa vuonna 1986. Kaupungin kulttuuritoiminnan vaikutus näkyi lapsuudessa ja nuoruudessani vahvasti: isäni oli kanttori ja myöhemmin luokanopettaja, jonka vastuulla oli kamari- ja kirkkokuoron johto. Äitini puolestaan lauloi samaisissa kuoroissa, ja osallistui isovanhempieni kanssa kansalaisopiston järjestämän kansantanssiryhmän toimintaan. Toimin itsekin samaisessa ryhmässä tanssijana ja pelimannina. Oma musiikillinen polkuni Kuhmossa on käsittänyt 9-vuotiaana aloitetun musiikkiluokan, musiikkiopisto-opinnot sekä Kuhmon yhteislukion musiikkilinjan, josta kirjoitin ylioppilaaksi keväällä 2005. Lukioaikana aloitin myös omien sävellysteni tekemisen, ja osaa niistä hyödynnettiin lukion *Me emme näe* -musikaalissa (Kuhmon yhteislukio 2020). Sittemmin opintoni ovat vieneet musiikin ammatillisten ja pedagogisten opintojen, Kuhmon kesämusikko-ohjaajan tehtäviin ja musiikkialan yrittäjäksi. Nykyään määrittelen itseni seuraavassa järjestyksessä pedagogiksi, säveltäjäksi ja esiintyväksi taiteilijaksi.

Lukuvuonna 2018-2019 toimin musiikin aineenopettajan toimensijaisena Suonenjoen yhtenäiskoululla ja lukiolla. Sain vuoden mittaan todella laajan käsityksen musiikinopettajan työnkuvasta, mikä sinetöi ammatinvalintani musiikin aineenopettajana. Sijaistuksen aikana tutustuin myös opetussuunnitelmiin, ja hämmästyin erityisesti siitä, minkälaisia vaatimuksia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (jatkossa POPS) asettaa 7. vuosiluokan oppilaille. Tuolloin oppilaat suorittavat viimeisen vuoden perusopetuksen musiikin pakollisesta oppimäärästä, ja osaamistavoitteiden mukaan heidän pitäisi hallita mm. notaatiota, säveltämistä ja improvisointia (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 425). Monet näistä oppimistavoitteista vastaavat musiikkiopistotason oppimissisältöjä (Kuhmon musiikkiopisto 2018, 10). Säveltäjänä olen erityisen kiinnostunut musiikillisen keksinnän opettamisesta, joten omaa työelämäni ajatellen päätin selvittää, millaisia opetusmenetelmiä nykyiset musiikinopettajat käyttävät em. oppimistavoitteiden saavuttamiseksi.

Kainuulaissyntyisenä olen haaveillut muuttamisesta kotimaakuntaani. Alun perin tarkoitukseni oli kartoittaa musiikillista keksintää Kainuun syrjäisimpien paikkakuntien perusopetuksessa, mutta koska kelpoisuusehdot täyttäviä (ja oletettavasti opetussuunnitelman perusteet tuntevia) opettajia ei tiedustelemistani kunnista juuri löytynyt, päätin kääntää katseeni kotikaupunkiini. Koska Kuhmo on tunnettu erityisesti Kamarimusiikkifestivaalistaan ja muutoinkin panostuksesta kulttuuritoimintaan, halusin tutkia, näkyisivätkö nämä panostukset myös paikallisten lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän osaamisessa. Tämän arviointiin sopivat parhaiten haastattelemi perusopetuksen ja lukion musiikinopettajat, sillä kaikki kaupungin lapset ja nuoret kulkevat heidän opetuksensa läpi yleis- tai musiikkipainotteisesti.

1.1 Kuhmon Kamarimusiikki ja musiikkiopisto

Kuhmon kaupunki on brändännyt itsensä vahvasti vuotuisen Kamarimusiikkifestivaalin ympärille. Yli 50 vuotta toiminut festivaali kokoaa vuosittain tuhansia kävijöitä 8000 asukkaan kaupunkiin. Ensimmäisen kahdeksankonserttisen festivaalikesän 800 hengen yleisöstä ja kunnan antamasta 700 markan avustuksesta alkanut tapahtuma on kasvanut sittemmin maailmanluokan tapahtumaksi. (Kuhmo Festival 2021.) Festivaalin yhteydessä järjestetään myös musiikkikursseja, joista moni nuori on ponnistanut pidemmällekin muusikkoina ja opettajina (Kimanen 2021). Olen itsekkin osallistunut festivaaleille useaan otteeseen talkootyöläisenä tai konserttikävijänä, kuin myös monet musiikkia harrastaneet ystäväni, joista osa on nähty myös esiintyjinä festivaalilavalla. Moni lapsi ja nuori saa hyvät lähtimet kamarimusiikkiin Kuhmon musiikkiopiston kautta, jolla on toimipisteensä myös Sotkamossa (Kuhmon kaupunki 2021b). Musiikkiopisto organisoii myös vuosittain kesämuusikkotoimintaa, jossa paikalliset nuoret pystyvät harjoittamaan esiintymistaitojaan kesätyön ohessa (Kuhmon kaupunki 2021a). Kesämuusikkotoimintaa on myös tutkittu tarkemmin Tommi Tuikan opinnäytetyössä (2014) sekä Minna Heikkisen pro gradu -tutkielmassa (2020).

Omassa maisterintutkielmassani haluan selvittää myös Kuhmon Kamarimusiikin vaikutusta opettajien opettajuuteen mm. musiikillisen keksinnän osalta, sekä festivaalin yhteistyökuvioita paikallisten oppilaitosten kesken. Hyvä esimerkki tällaisesta yhteistyökuvioista on Viitasaaren *Musiikin aika* -nykymusiikkifestivaali, joka on järjestetty vuodesta 1982 alkaen pääorganisaattorinaan *Viitasaaren kesäakatemia ry* (Saahkari 2013, 26). Vuonna 2002 järjestetyssä Tarantula-pilottikokeilussa Huopanan alakoulun ja paikallisen musiikkiopiston oppilaat pääsivät toteuttamaan äänimaisemiin perustuvia teoksia säveltäjä Kai Niemisen ohjaamana. Kuukauden mittainen projekti huipentui 22.5. järjestettyyn loppukonserttiin, jossa kantaesitettiin yhdeksän lasten säveltämää teosta (Hautsalo 2010, 48-50).

Varsinaisten konserttitilojen puutteesta johtuen Viitasaaren festivaali on tunnettu hyvin luovista ja heittäytyvistä esitystilanteistaan: esityksiä on järjestetty mm. metsässä, näkötorjissa, koulun katolla, kirkkoveneissä. Vuonna 2000 kapellimestari Esa-Pekka Salonen johti koskessa seisten rannalla olevaa orkesteria perhokalastusvavalla. (Hautsalo 2010, 23-24.) Samanlaista luovaa hulluutta ja ilottelua on mielestäni nähtävissä myös Kuhmon Kamarimusiikissa, ja tällainen toiminta voisi toimia hyvänä kannustimena erilaisille musiikillisille kokeiluille, mikäli se vain saadaan valjastettua lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän opetuskäyttöön.

2 SÄVELTÄMINEN JA MUSIIKILLINEN KEKSIMINEN

2.1 Säveltäminen, improvisointi ja musiikillinen keksiminen

Suomen kielessä käytettävä verbi *säveltää* viittaa suoraan musiikkiin, kun taas sen englannin- ja ranskankieliset vastineet *to compose* ja *composer* kuvaavat enemmänkin sommittelua tai järjestelyä (Partti & Ahola 2016, 21). Tämä määritelmä on mielestäni osuva, sillä säveltäminen on oman kokemukseni mukaan useamman osan summa, ja musiikinteoreettinen sisältö, jonka avulla valmis sävellys sommitellaan nuottiviivastolle soittajien ymmärtämän kielen muotoon, on vain pieni osa sitä kokonaisuutta. Minulle säveltämisprosessi on ajatusten, ideoiden ja mielikuvien yhdistelemistä ja niiden kanavoimista musiikin muotoon. Lisäksi säveltämiseen kuuluu orkestrointia ja sovittamista, jotka vaativat laajaa instrumenttituntemusta viulistien jousituksista alkaen. Ei olekaan siis mikään ihme, että säveltämisestä saa em. kuvauksen perusteella suorastaan monumentaalisen vaikutelman ja se muodostuu mielestäni helposti institutionalisoituneeksi asiaksi, jossa sekä säveltäminen toimintana, että säveltäjät ihmisenä nostetaan jalustalle poikkeuksellisina.

Arvelen, että nykyaikana lapset ja nuoret voivat seurata ikäistensä tai itseään nuorempienkin musiikillista toimintaa (esiintyminen, harrastaminen ja säveltäminen) sosiaalisessa mediassa, mikä voi luoda heillekin käsityksen siitä, että säveltäminen on vain harvojen ja erityislahjakkaiden ihmisten oikeus. Tämä on mielestäni sääli, sillä instituutioksi rajoitettuna säveltäminen sulkee sen ulkopuolelle paljon luovaa toimintaa, jolla voisi olla musiikkikulttuuria uudistava vaikutus (vrt. Ojala & Väkevä 2013, 10). On myös tärkeää muistaa, että perusopetus on Suomessa kaikille koululaisille maksutonta, joten koulujen musiikinopetus saattaa olla joillekin oppilaille ainoa mahdollisuus toimia musiikin parissa soittajana tai säveltäjänä (Partti & Ahola 2016, 14, 19).

Säveltämisen sijaan monessa yhteydessä puhutaan nykyään musiikillisesta keksimisestä (engl. *musical invention*). Tämä ilmaisu on sateenvarjokäsite, joka käsittää säveltämisen ja improvisoinnin lisäksi myös digitaaliset menetelmät ja muut musiikillisen toiminnan vaikuttajat, kuten äänisuunnittelijat ja miksaajat (Hargreaves, MacDonald ja Miell 2012, 2.) Suomen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet puolestaan yhdistävät säveltämisen ja improvisoinnin *musiikin luova tuottaminen* -termin alle (POPS 2014, 422).

Ojala ja Väkevä (2013) ovat todenneet, että säveltämiseen ja sävellyttämiseen kytkeytyy vahvasti *pragmatistinen musiikkikäsitelmä*, joka näkee musiikin käytäntönä, jossa ääntä käytetään vaikuttamiskeinona itsen tai muihin. Tähän näkemykseen kytkeytyy *pragmaattinen semiotiikka*, jonka mukaan musiikillinen toiminta täyttää tilan, jossa ihminen luontaisesti toimii. Suurin haaste säveltämisen pedagogiikassa onkin tehdä säveltämisestä ja sävellyttämisestä luonnollista toimintaa, ja haastaa ihminen musiikin tekijäksi pelkän kuluttajan sijaan. (Ojala & Väkevä 2013, 13-16.)

2.2 Säveltämisen pedagogiikka Suomessa

Säveltämisen pedagogiikan historia Suomessa ulottuu 1960-luvulle, jolloin Liisa Tenkku ja Ellen Urho alkoivat tehdä musiikinopetuksessa erilaisia sävellyksellisiä kokeiluja (Partti & Ahola 2016, 44). Eräessä Tenkun ja Urhon äänimaisemakokeilussa toteutettiin nelosluokkalaisten oppilaiden kanssa syksyn ääniä mm. sormilla pulpetin kantta vasten naputtamalla (sade) tai suulla puhaltamalla (tuuli). Yksi oppilaista sai vuorollaan toimia kapellimestarina, ja lopulta lapsia ohjattiin ideoimaan, miten elementit voitaisiin kuvata nuoteiksi. Oppilaat piirsivät taululle ideoitaan, joiden pohjalta muodostettiin *äänipartituuri*. (Kankkunen 2009, 39.)

Hyvistä käytännön oppimistuloksista huolimatta Tenkun ja Urhon lähestymistapa ei ottanut heti tulta alleen, sillä musiikinopetus nojautui edelleen vahvasti lauluun (Partti & Ahola 2016, 45). Mielestäni projektissa kuitenkin oli merkittävää se, että avant garde -tyylistä innostunut Tenkku onnistui tässä kokeilussaan tavoitteessaan kansantajuistaa aikakautensa musiikilliset kokeilut nelosluokkalaisille konkreettisten esimerkkien kautta.

2.2.1 Osallistava sävellytysmenetelmä

Yksi vuoden 2014 opetussuunnitelman sovellutuksista on Taina Huttusen (2017) kehittämä osallistava sävellytysmenetelmä. Tämän menetelmän tarkoitus on vastata vuoden 2014 opetussuunnitelman tavoitteisiin säveltämisestä ja musiikillisesta keksinnästä, sekä ottaa huomioon mm. laaja-alaiset osaamisalueet. Koska suurin osa pakollisesta musiikinopetuksesta tapahtuu vuosiluokilla 1–6, vaatii uusi OPS paljon moniosaajuutta - puhumattakaan monikulttuurisuuden, eri maailmankatsomuksen tai inklusio-oppilaiden asettamista haasteista. (Huttunen 2017, 11-12, 52.)

Osallistava sävellytysmenetelmä ei kuitenkaan koostu pelkästä sävellyttämisestä (ts. musiikillisesta keksinnästä), vaan se palvelee myös ryhmäytymistä ja toimijataitojen kehittymistä. Huttunen on sisällyttänyt menetelmäänsä myös laaja-alaisia osaamistavoitteita, kuten sosiaaliset taidot, itsetunnon kehittäminen, aikataulun noudattaminen sekä rakentavan kritiikin antaminen ja vastaanottaminen (Huttunen 2017, 46-47.)

Menetelmä (Huttunen 2017) ei syöksy heti ensimmäisenä säveltämiseen, vaan etenee kulttuurialan projektia muistuttavan luovan prosessin tapaan. Aluksi prosessiin perehdytään, ja oppilaille opetetaan säveltämisessä vaadittu musiikillinen tietotaito. Tämän jälkeen aloitetaan varsinainen musiikillinen keksiminen kokeilujen, muistiinmerkkien ja äänittämisen muodossa. Prosessin mittaan oppilaat kuuntelevat toistensa teoksia ja antavat niistä vertaispalautetta ja mahdollisia kehitysehdotuksia. Lopuksi kappaleet sovitetaan ja harjoitellaan loppukonserttiin, jonka päätteeksi järjestetään karonkka. (Huttunen 2017, 47.)

3 KUHMO MUSIIKKIKASVATTAJAN SILMIN

Musiikkikasvattajan näkökulmasta Kuhmon kaupunki tarjoaa erittäin runsaat vaihtoehdot musiikin harrastamiseen ja oppimiseen vauvasta vaariin. Keskityn niihin kulttuuripalveluihin ja -toimijoihin, joilla oletan olevan keskeinen vaikutusta lasten ja nuorten musiikillisen osaamisen kehittämisessä.

3.1 Musiikkipainotteinen perusopetus

Musiikkipainotteisen perusopetuksen historiat juontavat juurensa 1960-luvulle: tuolloin musiikkia alettiin opettaa tietyille ryhmille tehostetusti, ja vuonna 1971 kouluhallitus antoi julkilausuman musiikkiluokkatoiminnan kriteereille (Laamanen 2021, 8). Kuhmossa musiikkiluokkatoiminta alkoi vuonna 1985 ja nykyään Kuhmon kaupungin perusopetus tarjoaa musiikkipainotteista opetusta (jatkossa lyh. mup) kolmannelta luokka-asteesta alkaen aina 9. luokalle asti (Kuhmon kaupunki 2016, Törmälä & Shneider 2013, 140-142).

Kuhmossa mup-toimintaa esitellään 2. vuosiluokan oppilaille demo-tunnin muodossa ennen saman lukuvuoden keväällä järjestettäviä mup-opetuksen valintakokeita. Kaupungin perusopetus tekee Kuhmon musiikkiopiston kanssa yhteistyötä, johon kuuluvat mm. konsertit, orkestereiden konserttavierailut, konserttikäyttämisen oppiminen sekä erilaiset yhteiset projektit. Lisäksi painotetun musiikin oppilaat voivat suorittaa PT1 -kurssin musiikkiopiston teoriasta 6. luokka-asteen loppuun mennessä. (Kuhmon kaupunki 2016, 317-318.)

Kuhmon kaupungin (2016) musiikkipainotteisen perusopetuksen OPS käsittää vuosiluokilla 3–6 mm. PT1-tasoista teoriaa ja säveltapailua, kanteleeseen, nokkahuiluun ja ukuleleen tutustumista, bändisoittimien perusteita, yhteissoiton harjoittelua, länsimaisen taidemusiikin historiaa ja kuorolaulua. Vuosiluokilla 7–9 näihin lisätään mm. kitaran virittämistä, tabulatuurien tuntemusta ja

populaarimusiikin historiaa. Musiikillisen keksinnän osalta opetus alkaa rytmipartituurista ja ääni-improvisaatisota sekä omien rap-sanoitusten tekemisestä (vuosiluokat 3–6) siirtyen vuosiluokilla 7–9 laajempiin omien kappaleiden tekemiseen ja pop/rock -lyriikoiden kirjoittamiseen. (Kuhmon kaupunki 2016, 318-320.)

3.2 Kuhmon yhteislukio ja musiikkilinja

Kuhmon yhteislukion nuorille tarkoitettu opetussuunnitelma käsittää sekä yleis- että musiikkilinjan, joista jälkimmäisessä opiskelijat suorittavat vähintään 12 musiikkilinjan opintojaksoa (Kuhmon yhteislukio 2021, 6). Musiikkilinjan kurssit käsittävät mm musiikinteoriaa ja säveltapailua, bändisoittoa, vapaata säestystä ja improvisointia, musiikkiteknologiaa sekä kuoro- ja yhtyelaulua (Kuhmon yhteislukio 2021, 8, 219-232).

Kuhmon yhteislukio tekee runsaasti yhteistyötä paikallisten toimijoiden kesken. Esimerkiksi vanhojentanssit järjestetään yhteistyössä musiikkiopiston kanssa. (Kuhmon yhteislukio 2021, 179). Kuhmon yhteislukion rehtori Eila Vilénin (2022) mukaan vanhojentansseja säestää *Kuhmon suuri viihdeorkesteri*, joka koostuu Kuhmon musiikkiopiston opiskelijoista. Myös joka kolmas vuosi toistuva musikaaliprojekti toteutetaan yhteistyössä musiikkiopiston kanssa, ja puitteet esitykselle tarjoaa useimmiten Kuhmo-talo (Vilén 2022; Kuhmon yhteislukio 2020). Lisäksi musiikkiopisto järjestää osan lukion opetussuunnitelmaan kuuluvista yhteissoittokursseista (Kuhmon yhteislukio 2021, 232-241). Kuhmon yhteislukio on järjestänyt myös opintomatkan Petroskoihin, missä opiskelijat tutustuivat paikalliseen konservatorioon ja kävivät filharmonikkojen konsertissa. Toinen matka suuntautui Ranskaan, ja siellä perehdyttiin paikalliseen kansanmusiikkiin. (Vilén 2022.)

3.3 Kuhmon musiikkiopisto

Kuhmon musiikkiopisto on valtion tukea saava oppilaitos, joka toimii Kuhmon ja Sotkamon alueella, ja sen tehtävänä on ylläpitää paikkakuntien henkistä hyvinvointia järjestämällä musiikin perusopetusta ja organisoimalla paikkakuntien musiikkielämää. Musiikkiopisto tarjoaa sekä musiikin laajan oppimäärän että tanssin yleisen oppimäärän opetusta, sekä varhaisiän musiikkikasvatusta ja soitinvalmennusta. (Kuhmon musiikkiopisto 2021, 2, 4.) Elokuussa 2021 musiikkiopistoon rekrytoitiin päätoiminen tanssin opettaja, ja kesällä 2022 kaupunki palkkaa hankkeen avulla kesätanssijoita kesämuusikoiden tapaan (Vilén 2022).

Kuhmossa musiikkiopisto toimii Kuhmo-Talon yhteyteen rakennetuissa tiloissa, ja talon Lentua-salissa järjestetään opettavia konsertteja. Mm. musiikkiopiston opiskelijoista koostuva *Sinfonietta Lentua* -orkesteri on järjestänyt ilmaiskonsertteja lukiolaisille, ja musiikkiopisto järjestää myös soitinesittelyjä paikallisille lapsille. Musiikkiopiston tanssimusiikkileikkikoulu on jalkautunut ainakin yhteen päiväkotiin, ja toimintaa on tarkoitus laajentaa toiseenkin. (Kuhmo-Talo 2022; Vilén 2022.)

Kuhmon musiikkiopisto tarjoaa myös joissain määrin säveltämisen alkeisopetusta: Sotkamon-toimipisteen pianonsoiton ja musiikin hahmotusaineiden opettaja Kaisa Huusko (2022) kertoo, ettei musiikkiopistolla ole varsinaista konseptia säveltämisen opettamiseen, joten jokainen opettaja toteuttaa tämän tyylillään (sekä Kuhmossa että Sotkamossa), ja oppilaiden omia tuotoksia kuullaan myös oppilaskonserteissa. Huusko itse on hakenut säveltämisen opettamiseen ideoita monesta suunnasta:

“Olen poiminut säveltämisen ja improvisoinnin opettamiseen vinkkejä oppikirjoista, säpe-koulutuksesta ja muista täydennyskoulutuksista sekä keksinyt itse tilanteen mukaan. Menetelmät vaihtelevat oppilaan iän ja lähtötason mukaan. Annan enemmän tai vähemmän raameja ja virikkeitä. Kaikki eivät innostu ollenkaan, kun taas joidenkin kanssa opetuksen painopiste on juuri tällä puolella.”
(Kaisa Huusko 2022.)

Muutamia esimerkkejä Huuskon itse käyttämistä improvisointimeteodeista ovat tietyn teeman tai sanan pohjalta suunniteltava musiikkikatkelma, jota saatetaan sovittaa vielä eri tavoin (mm. useamman äänialan tai sävellajin käyttö, tai välijakson kehittäminen). Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus on prosessissa vahvasti läsnä.

“Tai improvisoidaan oppilaan kanssa vuorotellen "pikkukuvia" siten, että toinen kuuntelee silmät kiinni ja kertoo sitten mitä näki kun toinen soitti. Soitetaan myös usein yhdessä, sovitaan vaikka mennäänkö valkeilla vai mustilla koskettimilla, kumpi soittaa melodiaa kumpi harmoniaa, mikä on tahtilaji, mikä on tunnelma tai laajemmin kappaleen rakenne.” (Kaisa Huusko 2022.)

Lisäksi kaksi musiikkiopistotason tutkintoa tekevästä opiskelijasta valmistee tiedonannon kirjoitushetkellä (13.3.2022) lopputyönään konserttia osittain omien sävellysten ja sovitusten pohjalta. Huuskon mukaan toinen heistä on hyvin itsenäinen toimija, joka tarvitsee lähinnä kannustusta, virikkeitä ja yhdessä pohtimista ongelmakohtissa, kun taas toisen kanssa kappaleita ja niiden musiikillisia elementtejä suunnitellaan paljon yhdessä. (Huusko 2022.) Kuhmon musiikkiopistolla voidaan mielestäni olettaa olevan suuri rooli paikkakunnan lasten ja nuorten musiikillisen osaamisen kehittäjänä, ja uskon tämän näkökulman tulevan esiin haastatteluissa.

3.4 Sotkamon kansalaisopiston toiminta Kuhmossa

Sotkamon kansalaisopisto tarjoaa taiteen perusopetusta Sotkamon ja Kuhmon alueella, ja sen kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret. Kansalaisopisto ja taiteen perusopetuksessa toimivat opettajat toimivat yhteistyössä paikallisten taiteilijoiden ja toimijoiden kanssa (Sotkamon kansalaisopisto 2017, 1, 7.) Kuhmossa kansalaisopisto tarjoaa kursseja mm. viulunsoiton alkeista, musiikin kuuntelusta sekä erilaisista yhteislaulukokoonpanoista (Sotkamon kansalaisopisto 2021).

3.5 Kulttuurikasvatusohjelman käynnistäminen

Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyy kulttuurikasvatussuunnitelma, jonka avulla oppilaitokset tutustuttavat oppilaita erilaisiin kulttuuri-ilmiöihin mahdollistaen lapsille ja nuorille tasavertaiset mahdollisuudet taiteen ja kulttuurin kokemiseen (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto ja Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seura ry., 2022). Yksi toteutuksen muodoista on ollut useampana vuonna toteutettu Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelma, jonka puitteissa kahdeksaluokkalaiset eri puolilta Suomea tutustuvat kulttuurikohteisiin. Taidelaitokset keräävät myös oppilailta palautetta, jota he käyttävät toimintansa kehittämiseen nuoria ajatellen. (Taidetestaajat 2022.)

Kulttuurikasvatusohjelma on valtakunnallinen ja Kuhmossa se toteutetaan yhteistyössä monien paikallisten toimijoiden kanssa. Kulttuurikasvatusohjelman työryhmässä edustettuina ovat perusopetuksen ja yhteislukion lisäksi Kuhmon musiikkiopisto, varhaiskasvatus, Joutsentanssi-tanssiryhmä, Kuhmon kuvataideyhdistys, Runolaulu-Akatemia, Kamarimusiikki, Kuhmo-Talo, Kuhmon kaupunki, Juminkeko sekä Unescon:n kirjallisuuskaupunkikoordinaattori Aino Ainali. (Kuhmon kaupunki 2022.) Lopullisen kulttuurikasvatusohjelman on tarkoitus valmistua alkusyksystä 2023 (Vilén 2022).

3.6 Muu kulttuuritoiminta

Kuhmon Kamarimusiikin toiminnanjohtaja pitää joka toinen vuosi Kuhmon yhteislukion opiskelijoille festivaalikirssin tai -opintojakson, jonka puitteissa suoritetaan Kamarimusiikkifestivaaliin liittyvä harjoittelu. Syksyisin lukiolla järjestetään rekrytointimessut, joissa Kuhmon Kamarimusiikki ja Sommelo-festivaali esittelevät kesän festivaaleihin liittyviä työpaikkoja (Vilén 2022.) Itsekin Kamarimusiikkifestivaalityöntekijänä toimineena koen, että em. työskentely antaa paikallisille nuorille loistavan mahdollisuuden päästä näkemään

Kamarimusiikkifestivaalitoimintaa sisältä käsin ja tutustumaan sekä valtavaa festivaalikoneistoa pyörittäviin taustavaikuttajiin että esiintyjiin.

Yksi Kuhmon kaupungin keskeisistä kampanjoista on *Hilpeä heinäkuu*, jonka aikana kaupunki tarjoaa monenlaista ohjelmaa lapsille ja lapsiperheille. Kampanjan keskeisiä toimijoita ovat mm. Kuhmo-Talo, Kuhmon musiikkiopisto, Kuhmon Kamarimusiikki, Juminkeko-säätiö sekä luontokeskus Petola (Hilpeä heinäkuu, 2021.) Vuonna 2021 moni tapahtumista oli ilmainen, tai ainakin edullinen, eli ne mahdollistivat matalan kynnyksen mahdollisuuden kulttuuriin tutustumiseen.

4 OPETUSSUUNNITELMAT

Jokaisen oppilaitoksen toimintaa Suomessa ohjaavat Opetushallituksen laatimat opetussuunnitelmien perusteet, joista oppilaitokset tekevät paikalliset opetussuunnitelmat (POPS 2014, 9-10). Näiden opetussuunnitelmien perusteet on määrätty mm. perusopetuslaissa (828/1998) ja valtioneuvoston asetuksissa (mm. perusopetusasetus 852/1998) tehden niistä opettajia ja oppilaitoksia lakisääteisesti sitovia asiakirjoja (POPS 2014, 9). Kuhmolaisten lasten ja nuorten musiikillisen osaamisen kannalta keskeisiä opetussuunnitelmia ovat (valtakunnallisella ja paikallisella tasolla) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS 2014), lukion opetussuunnitelmien perusteet (LOPS 2019), sekä taiteen perusteiden yleisen ja laajan opetussuunnitelman perusteet (TOPS 2017a ja 2017b), joita Kuhmon musiikkiopisto noudattaa. Musiikin pakollinen oppimäärä perusopetuksessa alkaa ensimmäiseltä luokalta ja päättyy seitsemänteen luokka-asteeseen. Oppiaineen tehtäväksi opetussuunnitelmassa määritellään säveltämisen osalta seuraavaa:

“Oppilaiden ajattelua ja oivalluskykyä kehitetään tarjoamalla säännöllisesti mahdollisuuksia äänen ja musiikin parissa toimimiseen, säveltämiseen sekä muuhun luovaan tuottamiseen.” (POPS 2014, 422)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 määrittelee myös laaja-alaisia oppimistavoitteita, joilla tarkoitetaan *tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta* (20). Laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudet ovat seuraavat:

”L1: Ajattelu ja oppimaan oppiminen
 L2: Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
 L3: Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
 L4: Monilukutaito
 L5: Tieto- ja viestintäteknologian osaaminen
 L6: Työelämätaidot ja yrittäjyys
 L7: Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen” (POPS 2014, 20-24)

Kaikki osaamistavoitteet kytkeytyvät seuraavaan neljään sisältöalueeseen:

”S1 Miten musiikissa toimitaan
 S2 Mistä musiikki muodostuu
 S3 Musiikki omassa elämässä, yhteisössä ja
 S4 Ohjelmisto / musiikin opetuksen ohjelmisto (jälkimmäinen termi vuosiluokkien 1–2 kohdalla)”
 (POPS 2014, 142, 423)

Kaikki em. sisältöalueet yhdistyvät jokaiseen käsittelemääni osaamistavoitteeseen vuosiluokilla 1-9, joten niitä ei ole tarpeen käsitellä kohta kohdalta laaja-alaisten osaamistavoitteiden tapaan. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkimukseni kannalta keskeiset perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien osaamistavoitteet saamistavoitteet. En siis perehdy jokaiseen opetussuunnitelman osa-alueeseen, vaan ainoastaan niihin, jotka liittyvät olennaisesti musiikilliseen keksintään.

4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet valtakunnallisesti ja Kuhmossa vuosiluokilla 1-6

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 jaottelee vuosiluokkien 1–6 oppimistavoitteet kahteen ryhmään: vuosiluokat 1–2 -ja 3–6 (141-143, 263-266). Jo kahdella ensimmäisellä vuosiluokalla musiikillinen keksintä on huomioitu osaamistavoitteissa T4 ja T6:

“T4: antaa tilaa oppilaiden omille musiikillisille ideoille ja improvisoinnille sekä ohjaa heitä suunnittelemaan ja toteuttamaan pienimuotoisia sävellyksiä tai muita kokonaisuuksia käyttäen äänellisiä, liikunnallisia, kuvallisia, teknologisia tai muita ilmaisukeinoja.
T6: auttaa oppilasta ymmärtämään musiikin merkintätapojen peruseriaatteita musisoinnin yhteydessä” (POPS 2014, 141-142)

Näistä T4 kytkeytyy laaja-alaisiin osaamistavoitteisiin L5 (*Tieto- ja viestintäteknologian osaaminen*) ja L6 (*Työelämätaidot ja yrittäjyys*), kun taas T6 kytkeytyy osaamistavoitteeseen L4 (*Monilukutaito*) (POPS 2014, 22-4, 141-2). Samansisältöiset osaamistavoitteet esiintyvät myös vuosiluokkien 3–6 tavoitteissa T5 ja T7 seuraavasti:

“T5: rohkaista oppilasta improvisoimaan sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan pienimuotoisia sävellyksiä tai monitaiteellisia kokonaisuuksia eri keinoin ja myös tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen
T7: ohjata oppilasta ymmärtämään musiikkikäsitteitä ja musiikin merkintätapojen periaatteita musisoinnin yhteydessä” (POPS 2014, 263-264)

Osaamistavoite T5 liittyy peräti neljään laaja-alaiseen osaamistavoitteeseen: L1 (*Ajattelu ja oppimaan oppiminen*), L2 (*Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*), L5 (*Tieto- ja viestintäteknologian osaaminen*) ja L6 (*Työelämätaidot ja yrittäjyys*). T7 taaskin kytkeytyy pelkästään *monilukutaitoon* (L4).

4.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet valtakunnallisesti ja Kuhmossa vuosiluokilla 7-9

Valtakunnallisissa perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa 7-9 vuosiluokkien musiikin osaamistavoite T6 määrittelee:

“...kannustaa oppilasta rakentamaan luovaa suhdetta musiikkiin ja ohjata heitä improvisointiin, sovittamiseen ja säveltämiseen sekä taiteidenväliseen työskentelyyn.” (POPS 2014, 422)

Kuhmon kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma määrittelee T6-tavoitteista 7-9 -luokkalaisten oppimäärässä seuraavasti:

“Harjoitellaan improvisointia ryhmässä sopivilla instrumenteilla esimerkiksi pentatoniikkaa tai blueskaavaa hyödyntäen. Toteutetaan mahdollisuuksien mukaan taiteidenvälinen pienimuotoinen projekti.” (Kuhmon kaupunki 2016, 533-534.)

T6 yhdistyy laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksiin L1 (*Ajattelu ja oppimaan oppiminen*), L2 (*Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*) ja L6 (*Työelämätaidot ja yrittäjyys*) (POPS 2014, 20-24, 422).

Toinen musiikilliseen keksintään olennaisesti liittyvä asia on erilaisten teknologisten taitojen käyttö (vrt. Hargreaves ym. 2012, 2). Tähän tarpeeseen vastaa opetussuunnitelmien perusteiden oppimistavoite nro 7:

“...ohjata oppilasta musiikin tallentamiseen ja tieto- ja viestintäteknologian luovaan ilmaisulliseen käyttöön sekä musiikin tekemisessä että osana monialaisia kokonaisuuksia” (POPS 2014, 534).

Tämä tavoite yhdistyy laaja-alaisiin kokonaisuuksiin L1, L2 ja L5 (*Tieto- ja viestintätekninen osaaminen*) (POPS 2014, 23). Kuhmon kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa tätä tavoitetta toteutetaan seuraavin keinoin:

“Hyödynnetään oppilaitoksen tarjoamien laitteiden ja musiikkisovellusten käyttöä sovittamisessa, säveltämisessä ja tallentamisessa. Tutustaan tallentamista ja julkaisemista koskevaan lainsäädäntöön, tekijänoikeuksiin ja hyviin tapoihin.” (Kuhmon kaupunki 2016, 534.)

Kolmas tärkeä osaamistavoite on T9:

“... rohkasta ja ohjata oppilasta keskustelemaan musiikista käyttäen musiikin käsitteitä ja terminologiaa” (POPS 2014, 423).

Lisäksi T9 määrittelee arvosanan kahdeksan osaamiseksi, että oppilaan tulisi käyttää *musiikin peruskäsitteitä ja merkintätapoja sekä termejä musiikillisessa toiminnassa* (POPS 2014, 425). Mielestäni on aiheellista kysyä, tarvitseeko näiden merkintätapojen olla linjassa esimerkiksi taiteen perusopetuksen vastaavien kanssa (esimerkiksi vakiintunut nuottikuva), vai voidaanko oppimisen todentamiseksi ja arvioinniksi käyttää vaihtoehtoisia menetelmiä (esimerkiksi rytmien kirjoittamista matemaattisesti ruutupaperille tai jonkin oppilaan itse keksimän mielikuvan tai symbolin ympärille rakentuvan soinnun käyttämistä). Oppilaiden omaa termistöä on hyödynnetty esimerkiksi Paukepiirityöskentelyssä (Kaikkonen & Laes 2013, 59-60). Tämän osaamistavoitteen toteuttamisesta toivon saavani tarkempaa tietoa haastattelujen myötä.

Toinen tärkeä asia hahmotukseen liittyvien taitojen opettamisessa on oikeanlainen arviointi. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilas tarvitsee palautetta erityisesti luovaan tuottamiseen ja musiikkiteknologiaan liittyvien kokonaisuuksien käsittelyssä, minkä lisäksi oppilaan tulisi kyetä arvioimaan oppimisensa edistymistä - erityisesti luovan tuottamisen osa-alueella (POPS 2014, 424-5). Tämä luo mielestäni merkittävän kysymyksen siitä, millä tavalla tätä arviointia tulisi toteuttaa. Koska erityistä tukea vaativat oppilaat eivät välttämättä kykene hahmottamaan musiikin lukemisen ja kirjoittamisen vaatimaa symbolikieltä, on mielestäni perusteltua antaa oppilaille mahdollisuus käyttää musiikillisten elementtien kuvaamiseen omia sääntöjään. Nämä opettaja itse voi purkaa musiikin hahmotusaineiden vaatimaan standardimuotoon. Nykyisessä musiikinopetuksen inkluusiomallissa tämä vaatii opettajalta erittäin hyviä pedagogisia taitoja, ja esimerkiksi kuvionuottien kaltaisia apuvälineitä musiikin hahmottamisessa (Kaikkonen 2012, 34; Kaikkonen & Laes 2013, 55-58). Lisäksi opettaja voi olla oppilaan tukena tarjoamalla tälle valmiita runkoja (kuten sointukiertoja) tai apukysymyksiä, joilla luovaa prosessia voidaan johdatella (Karjalainen-Väkevä & Nikkanen 2013, 71-72, 78-79). On myös pohdittava, miten oppilaan subjektiivista teosta ja kokemusta voidaan arvioida, tai kohdistaa arviointi oikeisiin kohtiin (Paananen 2009, 411)? Tähän palaan tarkemmin opettajien haastatteluissa. Erityisesti Kuhmon musiikkipainotteisen perusopetuksen

opetussisällöissä ja tavoitteissa on mielestäni nähtävissä selkeästi nousujohteinen oppimispolku, jossa vuosiluokilla 3–6 luodaan vankka tietoperusta musiikin lainalaisuuksista, toimintatavoista ja historiasta, ja joita sovelletaan vuosiluokilla 7–9 omien kappaleiden tekemisen ja muiden projektien muodossa.

4.3 Lukion opetussuunnitelman perusteet

Kuhmon yhteislukion opetussuunnitelmien perusteet on päivätty syksylle 2021, ja se pohjautuu lukion valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin (LOPS 2019). Haastattelussa huomioon seuraavat musiikilliseen keksintään liittyvät oppimistavoitteet.

”Musiikillinen monipuolisuus

Tavoitteena on, että opiskelija

- kehittää edelleen musiikillista osaamistaan, kuten laulu-, soitto- ja kuuntelutaitoaan
- syventää musiikin eri tyyleihin, lajeihin ja historiaan liittyvää osaamistaan
- käyttää musiikkiteknologian mahdollisuuksia musiikin tekemisessä.

Musiikillinen luova ajattelu

Tavoitteena on, että opiskelija

- suhtautuu kiinnostuneesti ja uteliaasti musiikkiin sekä muuhun taiteelliseen ilmaisuun
- kokeilee rohkeasti uusia ja epätavallisiakin musiikillisia ideoita myös yhdessä muiden kanssa
- ymmärtää luovan prosessin luonnetta ja sietää keskeneräisyyttä.” (Kuhmon yhteislukio 2021.)

Toisin kuin perusopetuksen opetussuunnitelmassa 2014, lukion opetussuunnitelmassa eivät edellämainitut tavoitteet yhdisty tiettyihin sisältöalueisiin, vaan ulottuvat seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin.

”•hyvinvointiosaaminen

•vuorovaikutusosaaminen

•monitieteinen ja luova osaaminen

•yhteiskunnallinen osaaminen

•eettisyys ja ympäristöosaaminen

•globaali- ja kulttuuriosaaminen.” (Kuhmon yhteislukio 2021, 48.)

Kuhmon yhteislukion opetussuunnitelmaan sisältyy oppilaitoskohtainen painottaminen musiikkiin (musiikkilinja), jonka toteuttamisen Kuhmon kaupungin sivistyslautakunta hyväksyi heinäkuussa 2000 (Kuhmon yhteislukio 2021, 2). Linja aloitti toimintansa syksyllä 2002 (Vilen 2022).

4.4 Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelma

Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelman viimeisin versio on vuodelta 2018, ja sitä on täydennetty kesällä 2021 (Kuhmon musiikkiopisto 2021). Opetussuunnitelmassa säveltäminen ja improvisointi on ryhmitelty omaksi alueekseen, ja sen tavoitteeksi määritellään improvisoinnin, sovittamisen ja säveltämisen perustaitojen harjoitteluun kannustaminen. Oppilaan taitojen karttuessa häntä kannustetaan myös omien musiikillisten ideoiden sekä improvisoitujen ja itse sovitettujen osioiden osuuskäyttöön toteuttamiseen. Myös musiikkiteknologian mahdollisuuksia ja työvälineitä rohkaistaan käyttämään. (Kuhmon musiikkiopisto 2021, 11.)

Musiikin hahmotusaineissa Kuhmon musiikkiopistolla on Huuskon (2022) mukaan juuri meneillään opetussuunnitelman muutos, ja ko. aineen puitteissa on toteutettu 4-8 tahdin mittaisten kappaleiden säveltämistä omilla soittimilla tai solfatavuun laulettuna toteutettavaksi. Huusko toivoo, että uudistettu opetussuunnitelma antaisi säveltämisen opetukseen enemmän väljyyttä, mikä mahdollistaisi laajemmat oppilasprojektit (Huusko 2022.)

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni pääkysymys:

Kuinka musiikillista keksintää toteutetaan Kuhmon kaupungin perusopetuksen ja lukion musiikinopetuksessa.

Alakysymys:

Näkyvätkö Kuhmon kaupungin kulttuuripanostukset lasten ja nuorten musiikillisessa keksinnässä tai muussa musiikillisessä osaamisessa?

5.2 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Haastattelin musiikin aineenopettajaa (pseudonyymi Ossi), jonka vastuualueena on yläkoulun ja lukion musiikinopetus yleisesti ja musiikkipainotteisesti. Toinen haastateltava on yksi kolmesta Kuhmon perusopetuksessa musiikkia opettava luokanopettajaa, josta käytän pseudonyymiä Niko. Haastateltavat on valittu Tuupalan yhtenäiskoulun ja Kuhmon yhteislukion rehtorien ehdotuksesta. Lisäksi perusopetuksessa toimii kaksi naispuolista luokanopettajaa, jota ovat erikoistuneet musiikin opettamiseen. Ossi on toiminut tehtävässään viiden vuoden ajan, joista kaksi ensimmäistä viransijaisena. Niko puolestaan on toiminut luokanopettajana Kuhmon kaupungin perusopetuksessa yli kymmenen vuoden ajan. Haastattelemani henkilöt eudustavat puolta Kuhmossa toimivista, tutkimukseeni soveltuvista musiikinopettajista ja ovat oman alansa asiantuntijoita, jolloin vastauksissa oli odotettavissa samansuuntaisten kokemusten toistuminen (saturaatio) (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98-100).

Haastattelu eteni puolistrukturoidun teemahaastattelun keinoin mahdollistaen joustavan rakenteen ja antaa mahdollisuuden haastateltavien omille tulkinnoille

tiedusteltavista asioista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88). Haastattelukysymykset oli teemoiteltu neljään seuraavaan teemaan:

1. Opettajan OPS-tuntemus ja musiikillisen keksinnän käsite
2. Yhteistyö paikallisten kulttuuritoimijoiden kesken.
3. Oppilaiden ja opiskelijoiden musiikkiharrastuneisuus
4. Musiikillisen keksinnän opetusmentelmät

Toimitin haastattelukysymykset tutkittaville hyvissä ajoin etukäteen, jotta heillä oli mahdollisuus perehtyä vaadittaviin taustatietoihin - erityisesti opetussuunnitelmien kohdalla (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2018, 84-85). Pidin kysymykset tietyssä teemoitellussa järjestyksessä, jotta haastattelujen (oletetunsisältöisille) vastauksille muodostui selkeä rakenne, mistä on hyötyä tulosten litteroinnissa ja analysoinnissa.

Koska haastateltavat vastaavat erilaisista musiikinopetuksen (ja eri opetussuunnitelmien) osa-alueista, samat kysymykset eivät sovi molemmille ja kysymyslomakkeet oli suunniteltu tätä silmällä pitäen (ks. liitteet 1 ja 2). Haastattelut toteutettiin etänä Zoom-viestintäohjelman välityksellä ja tallensin keskustelut sekä ko. ohjelmalla että matkapuhelimeni ääninauhurilla. Tutkimusaineiston säilytin tutkimusprosessin ajan salasanasuojatulla tietokoneella ja varmuuskopioin ne salatulle ulkoiselle USB-massamuistivälineelle.

En toiminut haastatteluissa havainnoitsijana, vaan kirjasin ylös ainoastaan haastateltavien kirjaimelliset vastaukset (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Haastattelut litteroitiin tutkimukseen soveltuvilta osin, ja tutkimustuloksissa esitettävät sitaatit toimitettiin haastateltaville tarkistettavaksi ennen tutkielman palauttamista. Sitaateista poistettiin täytesanoja johtoajatuksen selventämiseksi ja osa murteellisista ilmaisuista on muutettu yleiskieliseksi. Tarvittaessa lisäsin sitaattia selventäviä käsitteitä sulkeisiin.

Analysoin tutkimustani *teoriaohjaavan sisällönanalyysin* kautta, eli sisällönanalyysi pohjasi valmiisiin "jo tiedettyihin" asioihin (opetussuunnitelmat, tiedonannot,

kuhmolaiset kulttuuritoimijat), joiden arvelen vaikuttavan kerättyyn aineistoon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133). Sovelsin sisällönanalyysissä abduktiivista päättelyä, missä keskeistä on tietty johtoajatus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107). Tässä tapauksessa johtoajatukseksi olivat opetussuunnitelmien sekä kuhmolaisiin lapsiin, nuoriin ja opettajiin vaikuttavan kulttuuriympäristön konkreettinen näkyminen oppilaiden musiikillisen keksinnän osaamisessa ja opettajien opetusmentelmissä.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusaineisto perustuu kelpoisuusehdot täyttävien, vakinaisten musiikin- ja luokanopettajien subjektiivisiin kokemuksiin. Näin ollen on syytä olettaa, etteivät haastateltavat ainoastaan tunne oppilaitostensa ajantasaisia ja lakisääteisiä (vrt. Opetushallitus 2014, 9) opetussuunnitelmia (POPS ja aineenopettajan tapauksessa myös LOPS), vaan myös omaavat asianmukaiset valmiudet oppilaiden henkilökohtaisen musiikillisen osaamisen tunnistamiseen ja arviointiin (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2018, 164). Lisäksi molemmat opettajat ovat toimineet tehtävässään useita vuosia, joten heillä on käsitys Kuhmon kaupungin kulttuuritoiminnasta ja niiden vaikutusmahdollisuuksista lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän osaamiseen. Edellä mainittujen seikkojen valossa tutkimukseni on luotettava *konsensuskeen perustuvaan* ja *pragmaattisen totuuskäsityksen* näkökulmasta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160). Validiuden pohjana käytin *aineistotriangulaatiota*, jossa pohjatietoa (opetussuunnitelmat ja Kuhmon taustatiedot) tukivat keräämäni haastattelu- ja tiedonantoaineistot (Tuomi & Sarajärvi 2018, 168).

Tutkimukseni noudatti hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, kuten tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja (mm. analyysimenetelmät), eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä muiden tutkijoiden työn kunnioittamista (mm. aiempiin vastaaviin tutkimuksiin viittaaminen) (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2018, 150-151). Tutkimus perustui tutkittavien henkilökohtaiseen suostumukseen, joten eettiselle ennakkoarviolle ei ollut tarvetta (Jyväskylän yliopisto

2022). Koska Kuhmossa työskentelee vain yksi musiikin aineenopettaja, tiedotin häntä tunnistettavuuden mahdollisuudesta pseudonyymisoinnista huolimatta ja asia oli kirjattu suostumuslomakkeeseen.

5.4 Roolini tutkijana

Musiikin aineenopettajaopiskelijana minulla on koulutus, joka pätevöittää minut tarjoamaan nykyisten opetussuunnitelmien osaamis- ja arviointitavoitteita vastaavaa opetusta ja asiantuntemusta musiikin oppiaineissa perusopetuksessa ja lukiossa (molemmissa musiikki- ja yleispainotus). Kuhmolaistaustaisena tunnen paikkakunnan opetus- ja kulttuuritoimintaa entuudestaan, mutta koska omasta peruskoulu- ja lukioajastani on kulunut vähintään 16 vuotta, en ollut jäävi tutkimaan kyseistä aihealuetta. Tutkimusaineisto on siten koottu ja analysoitu oman asiantuntijuuteni pohjalta. Säveltäjänä olen perehtynyt lukuisiin sävellystekniikoihin ja opiskellut säveltämisen pedagogiikkaa osana yliopisto-opintojani. Tutkimuksen taustalla on myös työelämälähtöinen lähestymiskulma, sillä tavoitteenani ei ollut ainoastaan kartoittaa musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä, vaan tutustua musiikinopetuksen toteuttamiseen nimenomaan Kainuussa.

6 TULOKSET

Ryhmittelin haastattelutulokset seuraavan neljän kategorian alle: opettajien OPS-tuntemus ja musiikillisen keksinnän käsite (1), oppilaitosten yhteistyö paikallisten kulttuuritoimijoiden kanssa (2), oppilaiden musiikkiharrastuneisuus (3) ja musiikillisen keksinnän opetusmenetelmät (4).

6.1 Opettajien OPS-tuntemus ja musiikillisen keksinnän käsite

Tässä luvussa perehdyn tarkemmin opettajien OPS-tuntemukseen sekä heidän käsitykseensä musiikillisen keksinnän käsitteestä. Opetussuunnitelman tavoitteet ja niihin vaikuttavat opetusmenetelmät käsitellään omassa luvussaan, joten tässä käsittelen yksinomaan opetussuunnitelman tuntemukseen liittyviä kokemuksia.

Molemmilla opettajilla oli musiikillisen keksinnän käsitteestä selkeitä näkemyksiä. Ossi yhdisti käsitteeseen improvisoinnin ja piti kappaleiden tekemistä musiikillisen keksinnän ja luovan toiminnan ydinalueena. Nikon mukaan musiikillisen keksinnän käsite on erittäin laaja, ja hän liitti siihen improvisoinnin, musiikkimaalauksen ja sanoittamisen. Lisäksi hän nosti esiin musiikillisen keksinnän ja tuntemusten välisen yhteyden.

”Musiikillista keksintää on sen oman tuntemuksen löytäminen: mitä se musiikki sille oppilaille - tai kelle tahansa - tuo mieleen, ja minkälaisia tuntemuksia se nostaa (esiin).” (Niko)

Molemmat opettajat olivat olleet laatimassa paikallisia opetussuunnitelmia. Niko oli ollut laatimassa Kuhmon perusopetuksen opetussuunnitelmaa (2016), kun taas Ossi pääsi vaikuttamaan lukion opetussuunnitelman perusteisiin. Haastattelujen perusteella opettajat eivät ole ainoastaan olleet mukana laatimassa opetussuunnitelmia, vaan heillä on myös käsitys siitä, kenen vastuulla mikäkin tehtävä on ollut: muutaman vuoden verran Kuhmossa musiikin aineopettajana toiminut Ossi tiesi mainita Nikon yhtenä paikallisen perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) laatijoista.

Opetusmenetelmien yhteydessä pyysin opettajia nostamaan esiin muita mieleen tulevia kohtia opetussuunnitelmista, jolloin Ossi toi esiin lukion viimeisimmän opetussuunnitelman (2021) *biisintekokurssin*. Kurssin nimi oli aiemmin ”*Säveltäminen ja sovittaminen*”, mutta sittemmin kurssi yhdistettiin äidinkielen opetukseen. Lopputuloksena on oppiainerajat ylittävä kokonaisuus, jossa musiikinopetuksessa keskitytään säveltämiseen ja sovittamiseen ja äidinkielessä sanoitusten tekoon.

6.2 Oppilaitosten yhteistyö paikallisten kulttuuritoimijoiden kanssa

6.2.1 Kuhmon Kamarimusiikki ja Kuhmo-talo

Suurin yllätys ilmeni heti alussa Kuhmon Kamarimusiikkiin liittyen, sillä opettajilla oli yhteistyöstä lähes täysin päinvastaiset kokemukset. Perusopetuksen puolella yhteistyötä ei ole ollut viime aikoina käytännössä lainkaan.

“Kamarimusiikin kanssa valitettavan vähän tehdään yhteistyötä, että se toki voisi olla merkittävämmässäkin roolissa.” (Niko)

Nikon mukaan pari vuotta aiemmin Kamarimusiikkifestivaali oli järjestänyt koululaisille *Pekka ja susi* -esityksen, jossa Alma Pöystin kertomaa tarinaa säesti pieni muusikkoryhmä. Nikon mielestä kokonaisuus oli todella hieno, ja esityksessä toteutettiin Nikon omien oppilaidensakin kanssa tekemää musiikkimaalausta, johon perehdyn tarkemmin opetusmenetelmissä (ks. kohta 6.4.1).

Lukiassa yhteistyötä Kamarimusiikin kanssa oli kuitenkin toteutettu aktiivisemmin ja toistuvammin. Ossi kertoi hyödyntäneensä Kuhmon Kamarimusiikin järjestämää *Kuhmon Talvi* -tapahtumaa lukion valtakunnallisella ykköskurssilla (ts. kaikille lukiolaisille pakollisella musiikinkurssilla), jossa hän järjestää konserttavierailun pääasiallisena tavoitteenaan tutustuttaa opiskelijoita paikalliseen musiikkielämään. Vierailun tarkoituksena on myös aktivoida paikallisia nuoria käyttämään Kuhmo-Talon kulttuuripalveluja aktiivisemminkin.

Kumpikaan haastatelluista ei kokenut Kuhmon Kamarimusiikin vaikuttaneen omaan opetustyöhönsä: esimerkiksi Niko rinnasti Kamarimusiikkifestivaalin vaikutukset muuhun musiikin kuunteluunsa, eikä kokenut sillä siten olevan merkittävää vaikutusta.

6.2.2 Kuhmon musiikkiopisto

Molemmissa haastatteluissa keskeiseksi yhteistyökumppaniksi nousi Kuhmon kaupungin musiikkiopisto, jonka kanssa sekä perusopetuksella että lukiolla oli monenlaista yhteistyötä. Perusopetuksen kanssa musiikkiopisto tekee yhteistyötä mm. musiikkipainotteiseen opetukseen liittyen, ja toiminta hyödyttää molempia osapuolia mm. oppilashankintaa ajatellen. Nikon mukaan musiikkiopisto pystyy markkinoimaan toimintaansa oppilaille konserttien ja soitinesittelyiden muodossa.

“Mehän kyllä järjestetään heille tilanne, jossa kaikki kolmasluokkalaiset tulee pienissä ryhmissä kuuntelemaan heidän esitystään. Taikka sitten sellainen kun Soitinpolku on järjestetty muistaakseni ykkös-kakkosluokkalaisille: täältä mennään musiikkiopistolle jokaisen soitonopettajan luokse kuuntelemaan, että minkälainen soitin kelläkin on.” (Niko)

Perusopetuksessa musiikkiopistosta on ollut myös suoraa hyötyä musiikintuntien ohjelmistoa ajatellen. Niko kertoo, että jos hän tietää jonkun oppilaansa opiskelevan musiikkiopistossa, saattaa hän viedä oppitunneillaan käsiteltäviä kappaleita musiikkiopistolle oppilaan omalle opettajalle tiedustellen, voisivatko nämä opiskella kyseistä kappaletta soittotunneilla.

“... on ihan mahtavaa yhteistyötä saada asioita eteenpäin tuolla tavalla, että se (soittotunnilla käsiteltävä) kappale palvelee koko (musiikintunnilla käytävää) kappaletta ja se palvelee musiikkiopiston toimintaa (ja) se palvelee sen oppilaan kehitystä. Se on minusta ihan mahtavaa.” (Niko)

Nikon kertoo, että oppilaiden musiikkiopistossa soittamia soittimia on otettu käyttöön musiikinopetuksessa tuubaa myöten. Yllättävintä haastatteluissa oli huomata, ettei yhteistyö musiikkiopiston kanssa rajoittunut vain oppilaitosten kahdenvälisiin suhteisiin, vaan suurempiin yhteistyöprojekteihin ulotettiin sekä perusopetus että lukio. Yksi esimerkki näistä on vuosittain järjestettävä joulukonsertti.

“Viime jouluna (2021), siellä oli Ave Maria, ja siellä oli viulisteja ja klarinetisteja ja trumpetteja ja eri soittimia ... sekä lukion ja yläkoulun puolelta.” (Ossi)

Kuhmon yhteislukio on toteuttanut pidemmän aikaa myös musikaaliprojekteja, jossa yhteistyö ulottuu perusopetukseen.

”Oikeestaan se on semmonen ‘pyhä kolminaisuus’, että siinä on musiikkiopisto ja yläkoulu ja lukio. ... Siinä yhdistyy sitten musiikki, ja sitten liikunnan puolelta tanssi, ja sitten kuvataide, käsityö (ja) näytteleminen.” (Ossi)

Kesämuusikkotoiminnan kanssa Kuhmon lukiolla ja perusopetuksella ei ole suoraa yhteistyötä, mutta käytännössä molempien oppilaitosten oppilaat ja opiskelijat osallistuvat em. toimintaan kesäisin. Ossiin kokemusten mukaan kesämuusikkotoiminnassa on mukana mm. lukion musiikkilinjan opiskelijoita, sekä perusopetuksen oppilaita vuosiluokilta 8–9.

6.2.3 Muut Kuhmon kaupungin kulttuuritoimijat

Kuhmon Kamarimusiikin ja musiikkiopiston lisäksi sekä perusopetus että lukio ovat tehneet yhteistyötoimintaa erilaisten yksityisten toimijoiden kanssa. Perusopetuksessa myös Kuhmon kaupungin kulttuuritoimi on ollut keskeisessä roolissa konserttikäyntien järjestäjänä, joskin korona-aika (vuodet 2020–2022) ja taloudellisten resurssien vähyys ovat karsineet toimintaa. Nikon mainitsee yhdeksi esimerkiksi *Tonttuparaati*-tapahtuman, jossa alakoululaiset ovat olleet mukana esiintymässä. Ossi puolestaan kertoi Kuhmon kulttuuritoimen tukeneen opettavia konsertteja, joissa peruskoululaiset ja lukiolaiset ovat käyneet kuuntelemassa puoliammattilaisen orkesterin esitystä ja tutustuneet samalla konserttikäytänteisiin.

”Varsinkin ennen korona-aikaa, ja (kun) taloudellinen tilanne oli kaupungilla vähän parempi, niin oli opettavia konsertteja ... siinä kerrottiin, että mitä siellä lavalla tapahtuu ja miksi tehdään niin kuin tehdään. Tämmönen klassisen musiikin opetus samalla oli siinä mukana.” (Ossi)

Ossi kertoo Kuhmon yhteislukion toimineen myös itse esiintymisten järjestäjänä: Musiikkilinjan kuoroyhtyeen opiskelijat ovat esiintyneet Kuhmon kirjastossa, ja edellinen musiikin aineopettaja oli järjestänyt esiintymisiä mm. vanhainkodeissa. Korona-ajan poikkeustilanteetkaan eivät ole estäneet toimintaa täysin, sillä musiikkiesityksiä on pystytty nauhoittamaan erikseen näytettäväksi.

Muutoin viimeaikaiset yhteistyöprojektit kaupungin muiden kulttuuritoimijoiden kanssa ovat olleet lukion osalta vähäisiä. Ossin mukaan *Korpi Raikaa Ry* järjesti 4-6 vuotta sitten haastattelussa nimettömäksi jääneen brittitaiteilijan ohjaaman improvisaatiotyöpajan. Myös musiikkiopisto on järjestänyt työpajoja, jonne musiikkilinjan opiskelijat ovat voineet osallistua.

6.3 Oppilaiden ja opiskelijoiden musiikkiharrastuneisuus

Noin kolmasosa haastatteluistani käsitteli kuhmolaisten oppilaiden ja opiskelijoiden musiikkiharrastuneisuutta musiikinopetuksessa sekä sen näkymistä musiikillisen keksinnän osaamisessa. Yksi keskeisistä kysymyksistä oli, mitä kautta lasten ja nuorten musiikkiharrastuneisuus tulee ilmi. Tämä jakaantui lopulta kolmeen eri tapaan, joista ensimmäisessä tavassa oppilas toi itse osaamisensa esiin tunnilla. Toisessa tavassa opettaja tunnisti oppilaan osaamisen esimerkiksi bändisoitossa (vrt. Ossin kokemus sivun lopussa), ja kolmannessa opettajalla oli etukäteistietoa oppilaan musiikkiharrastuneisuudesta esimerkiksi musiikkiopiston konserttien seuraamisen myötä.

Molempien haastateltavien mukaan oppilaiden musiikkiharrastuneisuus näkyy selkeästi heidän musiikillisen keksinnän osaamisessaan, ja osa tuo sen myös tunnilla selkeästi esiin. Niko kokee, että musiikkia harrastaneiden oppilaiden osaaminen näkyy selkeästi kaikessa toiminnassa musiikintunneilla. Ossi on puolestaan huomannut, että osa harrastuneista oppilaista pitää esiintymisestä koulun edessä.

”Ne kokee sen semmosena haasteena: osaakin paljon ja haluavat yrittää, ja siten näyttää (osaamisensa). Se on hyvin yksilökohtasta.” (Ossi)

Toisinaan oppilaan musiikillisen osaamisen taso saattaa tulla opettajalle yllätyksenä. Ossi kertoi tapauksesta, jossa eräs oppilas tuli soittamaan bändisoitossa pianoa ensimmäistä kertaa. Ossi oli opastanut oppilasta soittamaan kolmisointuja ja bassosäveliä, jotka molemmat sujuivat ensi yrittämältä hyvin. Niinpä opettaja lisäsi soittamiseen haasteita, ja lopulta oppilas säesti kappaletta kolmisointukäännöksillä kompaten ja hyödynsi tekniikoita, joita tunnilla ei oltu edes opeteltu. Yhteissoiton

päätyttyä Ossi oli kysynyt oppilaan aiemmasta soittokokemuksesta, jolloin tämä myönsi harrastavansa pianonsoittoa koulun ulkopuolella. Samoja kokemuksia on myös rytmisoitinten soitosta.

”Jos joku (on) rytmikassa tosi lahjakas tai on soittanut rumpuja tai muuta, niin kyllä sen tatsista huomaa ihan ite: menee menee kongaa soittaa niin sen huomaa jo (naurahtaa) käsien liikkeestä, että on jotakin tullu tehtyä rytmin puolelta.” (Ossi)

Sama yllätyksellisyys on tullut vastaan myös perusopetuksessa: Nikon mukaan sadun säveltämisessä (ks. kohta 6.4.1) aiemmin musiikillisen osaamisen taitojaan näyttämätön oppilas saattaa olla ”suorastaan tähtiroolissa”. Ossin mielestä musiikkia harrastaneet oppilaat pärjäävät huomattavasti paremmin sävellys- tai improvisointitehtävissä. Esimerkiksi säveltämisessä musiikkia harrastaneet hallitsevat paremmin mm. sointukierrot, kappaleen rakenteen, melodian, sanoittamisen ja sovittamisenkin. Osa on jopa saattanut tehdä entuudestaan kappaleita kotona.

“Kyllä ne omaksuu niitä, ja tuntuu, että se korvakin sanoo niille niitä asioita herkemmin kuin sitten semmoset, joilla ei sitä pohjaa niin paljon sitten oo. ... Ja erilaiset improvisaatiokinjutut: kyllä sen vaan huomaa, että asioita hoksataan nopeammin ihan - että saadaan kiinni sitten jujusta aika nopealla tempolla sitten.” (Ossi)

Ossi arvelee, että luokassa saattaa olla myös paljon musiikillista osaamista, joka ei pääse esille esimerkiksi oppilaan sulkeutuneisuuden vuoksi. Näillä oppilailla saattaa olla taitoja, jotka opettaja ennen pitkää kuitenkin huomaa. Ossi arveli osaamisen piilottelun johtuvan osin murrosiästä, ja joissakin tilanteissa osaava oppilas saattaa kieltäytyä tekemästä asioita, vaikka opettaja yrittäisikin motivoida ja kannustaa häntä. Toisissa tapauksissa oppilaat saattavat myös piilotella omaa osaamistaan ryhmäpaineen vuoksi.

“Mä uskon että osaa salaa ne omat taitonsa sen ryhmäpaineen takia: jos pitäis mennä esiintymään vaikka koulun eteen (ja) jos ois vähän tämmönen keskeisempi rooli siinä, niin sitten ei uskalla kun miettii, että ‘Mitä ne kaverit ajattelee?’.” (Ossi)

Joissakin tapauksissa opettajilla oli myös koulun ulkopuolista tietoa oppilaidensa osaamisesta. Niko kertoo käyneensä seuraamassa musiikkiopiston oppilaskonsertteja, jossa hänenkin oppilaitaan saattaa esiintyä. Konserttien perusteella opettaja saa käsityksen oppilaiden taitotasosta, ja pystyy suunnittelemaan ja sovittamaan musiikkituntien ohjelmistoa sen mukaan. Tässäkin yhteydessä Niko kertoo

toimittavansa kappaleita musiikkiopiston opettajille oppilaiden kanssa käytäväksi (vrt. kohta 6.2.2.). Oppilaiden musiikillista osaamista on pystytty hyödyntämään perusopetuksessa musiikkipainotteisen opetuksen markkinoinnissa, missä oppilaat ovat päässeet myös esittelemään toimintaansa:

“Kakkosille me ollaan pidetty omat niin sanotut demo-tunnit: kuutosluokkalaiset kertoivat tunnin verran kakkosluokkalaisille, mitä on muppitoiminta ylipäättänsä ja mitä me tehdään siellä. ... soitettiin kappale ja sitten soitettiin yhdessä toista kappaletta. Käytännössä oppilaat opetti niitä kakkosluokkalaisia.”
(Niko)

Niko kertoi myös peruskoulun jokavuotisesta mup-konsertista, jonka tietyn teeman ympärille rakentuva ohjelmisto suunnitellaan vuoden mittaan musiikkipainotteisten oppilaiden kanssa. Kun yhteiseen teemaan sopivia kappale-ehdotuksia on kertynyt tarpeeksi, aletaan niitä harjoitella varsinaista konserttia varten. Varsinkin vanhemmille oppilaille tämä opettaa vastuunottoa ja taiteellista johtamista.

“Isompien kanssa varsinkin me yhdessä mietittään, että ‘mitähän me ruvetaan tekemään’, että se ei oo pelkästään minun päätös, että ‘nytpä harjotellaan tätä’, vaan se, että yritetään löytää ensinnäkin se teema, minkä ympärille kasataan ne sen kyseisen konsertin kappaleet - vaikka se ois kuinka löyhä se teema.”
(Niko)

6.3.1 Yleis- ja musiikkipainotteisen opetuksen väliset erot

Yksi keskeinen löydös oli oppilaiden musiikillisen osaamisen eroavaisuudet yleis- ja musiikkipainotteisen opetuksen välillä. Tästä oli kokemuksia perusopetuksessa jo pelkästään motivaation osalta. Nikon mielestä mup-painotteiset oppilaat eivät esimerkiksi ilmaise, etteivät olisi kiinnostuneita tunnilla käsiteltävistä asioista. Yleisopetuksen puolella oppilaiden motivoiminen voi olla kuitenkin haastavampaa opittavasta asiasta riippumatta.

“Varsinkin jos mennään epämukavuusalueelle - että pitäisi vielä vähän itsestä saada jotakin irti - niin se voi olla liian suuri haaste siinä kohtaa.” (Niko).

Ossi jakaa Nikon kokemukset, sillä hänestä 7. vuosiluokan mup-painotteiset oppilaat ovat lähtökohtaisesti motivoituneempia, ja heidän kanssaan pystyy käsittelemään soveltavia, luovaan tekemiseen liittyviä asioita.

“Ne omaa sellaisen positiivisen asenteen sitä musiikkia kohtaan, ja ovat sitten myös sitä kautta paljon vastaanottavaisempia tällaisille musiikillisen keksinnän haasteille. Heijän kanssaan on selekeetä että pystyy käymään asioita syvemmällekin ja kehittämään heidän luovuutta.” (Ossi)

Samat osaamiserot nousevat esiin myös muissa musiikillisen keksinnän osa-alueissa. Ossi kokee, että mup-oppilaat osallistuvat improvisaatiotehtäviin innokkaammin, ja myös musiikkikappaleiden tekeminen innostaa heitä syventävälläkin tasolla.

“Biisinteossa (mup-oppilaat) ovat vastaanottavaisempia ja haluavat vähän oppia siitä musiikin luomisprosessiakin ... (oppilas) joutuu itse keksimään, että siinä on aina omat haasteensa.” (Ossi)

Ossin kertoo, että mup-oppilaat käyvät musiikintunneilla samassa ryhmässä kuin alakoululla, vaikka heidät muuten saatetaan jakaa eri ryhmiin. Tämä hitsautuminen näkyi hänen kokemustensa perusteella selkeästi oppilaiden yhteishengessä yleisopetusryhmiin verrattuna, sillä jo pelkästään oppilaiden tutustuttamiseen ja ryhmäyttämiseen menee oma aikansa. Erityisesti yhteislauluun osallistuminen voi olla yleismusiikin oppilaille haastavaa, sillä osa oppilaista saattaa miettiä, mitä heidän kaverinsa ajattelevat, jos he itse uskaltautuisivatkin laulamaan.

Lukio-opiskelijat sitä vastoin eivät laulamaan lähtemistä säikähdä, minkä Ossi arveli johtuvan mm. opiskelijoiden iästä, lukion hyvästä ilmapiiristä ja ryhmähengestä. Jopa yleislinjan opiskelijat uskaltavat lähteä yhteiseen toimintaan ja tuoda taitojaan esiin matalammalla kynnyksellä.

”Ne ei kato olan yli, että ‘Uskaltaako tässä ollenkaan?’, että siellä sitä ääntä riittää sitten.” (Ossi).

Musiikillisessa keksinnässä erot yleis- ja musiikkipainotteisten opiskelijoiden välillä ovat kuitenkin selkeämmät. Ossi toteaa, että yläkoulun mup-oppilaiden tapaan myös lukion musiikkilinjalaiset uskaltavat kokeilla erilaisia asioita matalammalla kynnyksellä, ja omaksuvat uusia asioita nopeammin. Tämä pätee sekä säveltämiseen että improvisointiin. Lisäksi musiikkilinjalaiset saattavat uskaltautua tekemään yhteissoitossa musiikilliseen keksintään liittyviä luovia ratkaisuja, kuten käyttämään basso- tai kitarakuvioita, joita opettaja ei ole erikseen opettanut. Oppilaiden soveltavasta musiikillisesta osaamisesta on iloa myös opettajalle.

“(Kun) kokeillaan ja haetaan vähän sitä soundimaailmaa ja että minkälainen siitä kokonaisuudesta tulee, niin musiikkilinjalaisten kanssa on kuitenkin aika kiva tehdä. Ne on motivoituneita ja kokeilevatkin asioita. Ja just se musiikillinen keksintä ehkä tulee sitä kautta siellä aika hyvin esiin.” (Ossi)

Haastattelujen perusteella opettajat eivät kartoita oppilaiden osaamista ainoastaan tunnilla, vaan he osallistuvat aktiivisesti myös koulun ulkopuoliseen toimintaan, kuten musiikkiopiston oppilaskonserttien seuraamiseen. Kaikki edellä mainittu kiteytyy hyvin luokanopettaja Nikon mainitsemassa *oppilastuntemus*-käsitteessä, johon palaan tarkemmin musiikillisen keksinnän opetusmenetelmien yhteydessä (ks. 6.4.4).

6.4 Musiikillisen keksinnän opetusmenetelmät

Haastattelussa pyysin opettajia esittelemään erilaisia musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä opetussuunnitelmien osaamistavoitteisiin ja sisältöalueisiin peilaten (ks. liitteet 1 ja 2). Lisäksi käsittelem eriyttämistä, joka käsittää tässä yhteydessä sekä musiikillisen osaamisen tasoerojen että erilaisten oppimisvaikeuksien huomioimisen.

6.4.1 Säveltäminen, sovittaminen ja musiikkiteknologian hyödyntäminen

Alakoululla Niko oli opettanut musiikillista keksintää kahden menetelmän muodossa, joista ensimmäinen oli *sadun säveltäminen*. Tehtävässä oppilaat suunnittelevat ryhmätöinä taustamusiikkia ja -efektejä tarinaa elävöittämään. Säveltämisen apuvälineinä ovat kaikki musiikkiluokan soittimet, joista oppilaat voivat valita omia visioitaan parhaiten vastaavat. Yksi sadun sävellysesimerkki oli tarina kolmesta pukista, jossa oppilaat voivat varioida kehittämäänsä yksinkertaista teemaa eri tavoin.

”Jos siellä on iso pukki ja keskikokoinen pukki ja pieni pukki, niin jokaisella voi olla se sama pieni teema, mutta se on vaan eri soitin sitten. ... Oppilaat näihin miettii, että minkälainen oesi minkäkin hahmon teema sitten tavallaan sitä satua säveltävät sillä tavalla.” (Niko)

Musiikillisten teemojen lisäksi oppilaat elävöittävät tarinaa erilaisilla ääniefekteillä, kuten vaikka tarinan lopussa, missä yksi pukeista puskee sillan alla väijyvän peikon jokeen. Niko korosti, että tässä menetelmässä musiikilliset elementit on tärkeää pilkkoa pieniin osiin, etteivät oppilaat tuuperru valinnanmahdollisuuksien runsauteen. Taustalla vaikuttaa opettajan oma hienovarainen ohjaus.

“Tokihan minä kierrän ja autan joka ryhmää sillä tavalla, että ne ei jumahda mihinkään paikkaan ja jää miettimään sitä, että mitähän tässä nyt sitten seuraavaksi voisi tehdä. Ne on oppilaista ollut tosi mukavia juttuja ja kun ne on sitten niitä esittäny, ne on ollu niin tohkeissaan niistä aina.” (Niko)

Toisessa Nikon käyttämässä opetusmenetelmässä musiikkiin yhdistyi myös kuvataide *musiikkimaalauksen* muodossa (vrt. kohta 6.2.1). Tässä tehtävässä oppilaat piirtävät paperille kuuntelemansa musiikin herättämiä tunnelmia. Monesti opettaja tarjoaa oppilaille apulähtökohdan ohjaten heitä miettimään esimerkiksi, millaista eläintä kappale voisi kuvata. Tämän jälkeen opettaja saattaa ehdottaa oppilasta keskittymään seuraavaksi piirtämään saman kappaleen edustamaa tunnetilaa. Kun menetelmä on alkanut tulla oppilaille tutuksi, pääsevät he seuraavaksi piirtämään koko ryhmän yhteistä maalausta isolle lakanalle tai kankaalle. Niko kertoo ohjeistaneensa oppilaita piirtämään rohkeasti myös kaverin piirustuksiin, ja tietyssä vaiheessa oppilaiden paikkaa vaihdetaan täysin, jolloin heidän edessään on aivan uusi ympäristö, johon teostaan jatkaa. Lopuksi ryhmä analysoi opettajan johdolla tehtävän herättämiä tunnelmia ja tunnetiloja.

Niko on huomannut, että erilaisia tunteen ilmaisuja voidaan toteuttaa esimerkiksi laattasoittimilla miettimällä tunnetilaa kuvaava ääntä tai sen voimakkuutta. Parhaimmissa tapauksissa hän on tehnyt oppilaidensa kanssa improvisoidun sävellyksen, jonka he ovat äänittäneet, ja analysoineet sitten omasta soitostaan tunnistamiaan tunnetiloja. Niko kuitenkin korostaa, että vaikka musiikkimaalaus on oppilaille todella mieluista, vaatii tehtävän onnistuminen tietyn tyyppisen ryhmän.”

”Kaikkien ryhmien kansa tämä ei lähe alkuunkaan: heti menee jo tappeluks siinä kohtaa, kun pitäsi samaa piirustusta tehdä ja ei välttämättä oo enää sitten mielekästä lähteä jatkamaan siitä.”
(Niko)

Musiikkimaalauksen tapaista menetelmää on hyödynnetty myös yläkoululla. Ossin ohjaamissa tehtävissä musiikin kuuntelun aikana tapahtuvan piirtämisen tavoitteena on musiikin yhdistäminen mielikuviin. Tehtävän musiikkivalinnat käsittävät eri tyyllilajeja ja musiikkikulttuureja.

Yksi tärkeä asia opetussuunnitelmissa on musiikkiteknologian käyttö, jonka merkitys korostuu mm. säveltämisessä ja sovittamisessa. Sekä ala- että yläkoululla musiikkiteknologia oli edustettu erityisesti iPadien ja GarageBandin muodossa. Nikon mielestä tämä on helposti lähestyttävä sovellus, ja Ossikin kertoo käyttäneensä GarageBandia oppilaiden omien kappaleiden tekemiseen yksin tai ryhmissä. Näissä tehtävänannoissa käsitellään säveltämistä, sovittamista ja sanoittamista, ja Ossin mukaan tehtävä vaatii oppilaita hyödyntämään ja harjoittamaan sekä luovuutta että keksintää. Lukion musiikkilinjalaisten kanssa Ossi on opettanut opiskelijoita toteuttamaan sovelluksella omien kappaleiden äänittämistä, editointia ja nuotintamista. Kautta linjan hän kokee iPadin ja GarageBandin helppokäyttöisenä yhdistelmänä sekä opettajan että oppilaiden näkökulmasta.

“... omien kappaleiden tekeminen sitä GarageBandia käyttäen on varmaan keskeisin juttu, ja se on ollut oppilaillekin ihan mielekäskin - että ne saa luoda itse kappaleita.” (Ossi)

Myös muut opettajat ovat hyödyntäneet musiikkiteknologiaa alakoululla: Niko kertoo kollegansa käyttäneen opetuksessa Internetissä toimivia pilvipalvelupohjaisia sovelluksia, joilla oppilaat ovat nauhoittaneet erilaisia ääniä tai omaa soittoaan, ja kasanneet niistä ääniparituurin. Niko ei tiennyt ohjelman nimeä, mutta oman kokemukseni perusteella kuvaus täsmäisi hyvin kirjoitushetkellä yleistyvään BandLab-sovellukseen.

Ossi kertoi soveltaneensa GarageBandin ohella muitakin ohjelmistoja musiikinopetuksen tukena. Lukio-opetuksessa hän on käyttänyt notaatio-ohjelmaa Sibeliusia, ja pohtinut sen tuomista myös yläkoulun opetukseen. Toinen Ossin mainitsema sovellus on äänitys- ja editointiohjelma Audacity, jonka käyttöä hän on ajatellut opettaa mup-painotteisille 9. vuosiluokan oppilaille. Musiikkiteknologisten menetelmien käyttömahdollisuuksien tarkastelu on hänestä yleisesti tärkeää.

Lisäksi Ossi kertoo käyneensä tunneillaan jossain määrin äänentoistojärjestelmiä ja studiotyöskentelyä, mutta niissä pääpaino on mup-opetuksessa tai lukion musiikkilinjalla. Yläkoulun ja lukion yleisopetuksessa Ossi kertoo käyvänsä äänentoistolaitteiden peruseriaatteet läpi yleisellä tasolla, mutta musiikkipainotteisessa opetuksessa niihin perehdytään syvällisemmin. Sama pätee myös studiotyöskentelyyn.

” ... vähän tutustutan äänitallenteisiin sillä (lukion) syventävällä kurssilla, että siellä on sitten miksausta ja tollasta, että joutuu oppilaatki tekeen. Mutta ei ehkä tuossa yläkoulun puolella. (Ossi)

Koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot ovat näkyneet myös äänitys- ja videointiteknologian käytössä, ja Ossi kertoo nauhoittaneensa ja editoineensa oppilaiden musiikkiesityksiä. Kuhmon yhteislukiolla on oma studio, minkä vaikutuksesta musiikkiteknologiaa hyödynnetään syventävissä kursseissa. Musiikkiteknologiset taidot vaativat myös opettajan oma-aloitteista taitojen kehittämistä: Ossi mainitsi kuulleensa BandLab -sovelluksesta sosiaalisen median vertaistukiryhmän kautta ja on muutenkin hakenut oppia paikallisilta ammattilaisilta mm. Cubase-äänitysohjelman käyttöön.

”Enhän mä tietenkään mikä äänitekniikko oo: mulla on hyvin rajalliset kyvyt. (Paikallinen äänitekniikko) on toki mulle muutamia perehdytystunteja tarjonnu ja sitä kautta (olen) yrittäny itekin opetella sitä, ja korona-aekana mun mielestä ihan hyvin omaksunukin niitä juttuja. ... Mutta tekemällähän sen oppii, et se on vaan tietty yks ala.” (Ossi)

Ossi mainitsi myös miettineensä oman peruskouluaikinsa musiikintunnilta tuttua tehtävää toteutettavaksi omien oppilaidensa kanssa. Rytmipohjaisessa tehtävässä ideana oli ”soundimaailman hyödyntäminen” käyttäen ”mitä tahansa, mistä lähtee ääni”, mutta Ossi ole vielä suunnitellut asiaa sen pidemmälle. Lukio-opiskelijoiden musiikillisten ideoiden kokeilemiseen rohkaisemisessa hän myöntää opetusmenetelmiensä olevan hieman rajallisia, ja kokee olevansa omin sanoin ”ehkä vähän kaavoihin kangistunutkin”. Vastavuoroisesti opiskelijoiden oma-aloitteinen luovuus musiikillisessa keksinnässä saattaa tulla opettajalle yllätyksenä. Ossin mukaan oppilaat saattavat lähestyä asioita odottamattomasta suunnasta ja kehittää hyvinkin luovia ratkaisuja.

“Aika hauskojakin taideteoksia tulee välillä, että se vaihtelu perustaa ihan täysin heidän omaan luovuuteensa, mikä toisaalta on ihan hirveen hyvä. ... pyrin jättämään vastuuta sille opiskelijalle, että mahdollisimman paljon sen oman kokeilun ja oman vision kautta lähtevät tekemään juttuja.” (Ossi)

Haastattelussa opettajat eivät ulottaneet pohdintojaan juurikaan opetussuunnitelmien sisältöalueisiin. Ossin haastattelussa esiin nousi säveltämiseen liittyen perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) kolmas sisältöalue (musiikki omassa elämässä, yhteisössä ja yhteiskunnassa), jonka tarkempi hyödyntäminen oli hänen mielestään hyvä kehittämisidea - tällä hetkellä se näet käsittää lähinnä musiikin luovan tekemisen harjoittelun yksin tai ryhmässä. Ossi kuitenkin arveli säveltämisen tukevan kyseisen sisältöalueen kehittämistä rohkaisten parhaimmillaan oppilaita omien sävellysten toteuttamiseen kurssin jälkeenkin. Niko summaakin musiikillisen keksinnän merkityksen ytimekkäästi.

”Miusta se on aika luonteva osa musiikkia ... hyvinkin tärkeänä pidän.” (Niko)

6.4.2 Improvisointi

Perusopetuksessa improvisaation opettamisessa keskeisiä asioita olivat matala kynnys ja helppo lähestyttävyyys, sillä oppilaiden houkuttaminen improvisointiin saattaa olla haastavaa. Nikon mielestä on tärkeää luoda oppilaille turvallinen tilanne ja korostaa, ettei improvisaatiotehtävässä ole vääriä ääniä. Improvisaatiotehtävän pohjana hän kertoi käyttävänsä yleensä peruskehorytmiä. Ossi on kokenut, että joiltakin oppilailta voi tulla suurtakin vastustusta improvisointiin lähtemisestä, mikä oli tullut hänellekin yllätyksenä. Niinpä tehtävien vaativuuden skaalaaminen on tärkeää.

“Minä oon sitten pyrkinyt tekemään sitä kuitenkin jonkun verran ... hyvin matalan kynnyksen tekemistä.” (Ossi)

Niko on havainnut hyväksi improvisointi-instrumentteiksi laattasoittimet, joiden vahvuuksia ovat soittimien runsas määrä sekä käytettävissä olevan säveljoukon helppo muokattavuus. Niko on rajannut säveljoukon jopa kahteen ääneen kun taas Ossi on muodostanut laattasoittimilla valmiita asteikkoja.

“Mä otan vaikkapa ksylofonin: mä pistän sinne vaan (a-mollipentatonisen asteikon sävelet) *a, c, d, e, g, a* ja sitten ne saa siinä pätkiä niitä missä järjestyksessä vaan ja sitten vähän mietitään rytmisiä variaatioita ... että jokainen käy kokeilemassa.” (Ossi)

Valmiita asteikkoja voidaan Ossin kokemusten perusteella käyttää sekä kitara- että pianoimprovisaatioissa, ja yleisimmin hän käyttää pentatonisia asteikkoja tai blueskaalaa. Oppimista tukevat musiikkituntien kappalevalinnat, joissa samaisia asteikkoja sovelletaan improvisoinnissa, sekä opettajan pohjustukset tehtävänantoihin. Lukio-opetuksessa improvisaatiomenetelmät ovat muutoin samoja, mutta opetuksessa käytetään apuna myös taustanauhoja (engl. *backing track*).

“Kun meillä on vapaa säestys -kitarahomma, niin siinäkin pystyy käyttämään vaikka YouTubeekin apuna, että laittaa sieltä vaikka jonkun blueskierron päälle ja backing trackin, ja siihen eri asemista vähän improvisaatiokokeiluita.” (Ossi)

6.4.3 Musiikin hahmottaminen

Musiikin hahmottamiseen liittyviä asioita käsitellään jossain määrin improvisoinnin yhteydessä (vrt. asteikot ja rytmiiikka), mutta tämän lisäksi molemmat opettajat ovat opettaneet oppilaille erikseen musiikin teoriaa. Niko on tietoisesti karsinut teoreettista sisältöä, jotta sitä saataisiin sovellettua mahdollisimman paljon käytännön tekemiseen.

“Nokkishan (l. nokkahuilu) on ihan ykkössoitin tässä kohtaa. Ja se, että (pystyy) nuottiviivastolta tunnistamaan ne sävelet ja rytmit - että pystyy jonkintasoisen melodian sieltä löytämään ihan jopa itsenäisesti - siihenhän tässä ilman muuta tähtätään.” (Niko)

Niko pyrkii käsittelemään nuottikuvan, merkintätavat, muotorakenteet ja muun teoreettisen sisällön konkreettisesti kappale-esimerkkien kautta yhteismusisoinnissa. Hän kertoo käyvänsä joka vuosi oppilaidensa kanssa musiikin hahmottamisen intensiivijakson, jossa käsitellään nuottikuvaa ja rytmiiikkaa, sekä tehdään rytmi- ja melodiadiktaatteja sekä solfaamisharjoituksia (ts. säveltapailua). Tämä jakso pyritään laatimaan koulun musiikinopetuksen soveltuvasti. Alakoulun mup-opetuksessa teoriaopintoja pystytään toteuttamaan myös Kuhmon musiikkiopiston puolella, kuten esimerkiksi Kuhmon yhteislukion yhteissoittokurssien kanssa on menetelty (vrt. kohta 3.2).

Alakoulun musiikinopetuksessa perehdyttiin erilaisiin nuottiavaimiin ja oktaavialoihin yllättävän perusteellisesti. Niko kertoi käyvänsä oppilaidensa kanssa läpi sekä G-, että F-nuottiavaimet sekä oktaavialakäsitteet yksi- ja kaksiviivaisiin nuotteihin asti. F-avaimen käsittely oli minulle yllätys, mutta vielä suurempi yllätys tuli C-avaimen (ts. altoavaimen) kohdalla.

“C-avainta en oo käyny vaikka monesti teoriakirjoissa näyttää olevankin se C-avain. Oon kokenu, että se on ehkä pikkusen turha tähän kouluympäristöön, että sitten ne, jotka alttoviulua soittaa, niin ne oppii sen siellä viulutunnillansa ihan ilman minuakin että ei kaikkien tarvii sitä oppia. ... En muista, että missään oesi ainakkaan uusimmissa (koulun musiikinkirjoissa) enää sitä matkassa.” (Niko)

Nikon perustelu C-avaimen soveltumattomuudesta kouluympäristöön on mielestäni ymmärrettävää: kyseinen avain ei ole tullut minulle vastaan sen enempää kamarimusiikin kuin pop/jazz -teoriankaan perustaso 3 -sisällöissä (teoriaosuuden pohjana on ollut opettajan mukaan *Musiikkiseikkailu 1* -niminen kirja). Vielä enemmän kuitenkin yllätyin siitä, millainen ero nuotinkirjoituksen käsittelyssä on ala- ja yläkoulun välillä, sillä yläkoululla asiaa ei oltu käyty käytännössä lainkaan.

“No nuotinkirjoitusta itseasiassa ei ... Oon miettiny että näiden muppilaisten kanssa oes varmasti ihan syytä alakaa jo käymään yläkoulun puolella niitä. Lukionhan puolella niitä käydään sitten ihan konkreettisesti: kirjoitellaan nuotteja ja myös sinne käsitteitäkin ja muita sen kautta. Mutta en oo itse asiassa nuotinkirjoitusta vielä tossa yläkoulun mupissa tähän mennessä tehny, että kyllä se on sillai mielessä käyny, että varmasti ois ihan syytä sitäkin ruveta tekemää myös.. ... Ihan sinänsä tärkeä asia kyllä.” (Ossi)

Minusta oli yllättävää, että Ossi pohdiskeli käsittelevänsä nuotinkirjoitusta ainoastaan mup-oppilaiden kanssa, sillä opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan musiikin merkintätapoja tulisi opetella yleisopetuksessakin (vrt. kohta 4.2). Haastattelun perusteella Ossi koki musiikin merkintätavat varttuneempien opiskelijoiden asiaksi, sillä edellä mainitun sitaatin perusteella lukiossa asiaan perehdyttiin tarkemmin. Vielä ristiriitaisempaa asiassa on kuitenkin se, että toisessa yhteydessä aineenopettaja Ossi mainitsi musiikin hahmottamisen nousujohteisen oppimispolun alakoululta lukion musiikkilinjalle asti.

“... jos puhutaan dynamiikan vahtelusta, muotorakenteesta tae niin edespäin, niin tietenki teoriassahan niitä käydään kyllä läpi peruskoulusta vaikeutuen mupista sinne musiikkilinjalle.” (Ossi)

Samassa yhteydessä tiedustelin, onko opettajilla ollut yhdessä sovittua ala- ja yläkoulun välille suunniteltua oppimispolkua. Ossin mielestä sitä ei vielä varsinaisesti ollut, mutta se on kuulemma ollut mietinnässä ainakin mup-opetuksen kohdalla, sillä musiikkipainotteinen oppimispolku kattaa vuosiluokat 3-9.

“Se varmasti vaatis kyllä sitä, että kaikki ... luokanopettajat jotka on muppiopettajia siellä alakoulun puolella ja sitten minäkin katottas sitä vähän tarkemmin.” (Ossi)

Ossi nosti esiin myös teoriaosaamisen tasoerot yleis- ja musiikkipainotteisten opetuksen välillä, minkä vuoksi musiikin hahmottamiseen liittyvät asiat pitää skaalata oppilaiden osaamistasoon nähden. Yllättävää kyllä, tämän perusteella hän on sittenkin ottanut musiikin hahmottamisen huomioon myös yleisopetuksessa.

“Tasoero on aika valtava. Kyllä sitä teoriaa joka tapauksessa kaikille on ... (Yleispuolella) se teoria on hyvinkin alkeellista, ja mupissa vähän vaikeutan sitä sitten ja pyritään tietyissä kappaleissa sitten tuomaan näitä musiikin teoriakäsitteitä ja terminologiaa esille käytännössä.” (Ossi)

Ossin mukaan jopa 7. vuosiluokalla aloittavassa mup-ryhmässä voi olla suuria tasoeroja: osa oppilaista saattaa käydä jo musiikkiopiston PT 3-teoriaa (ts. perustaso kolme), kun taas toisilla musiikin hahmottamisen osaaminen rajautuu alakoululla käytyihin asioihin, jolloin opettaja saattaa joutua aloittamaan opetuksen alkeista alkaen. Käsittelen oppilaiden tasoerojen huomioimista tarkemmin eriyttämisen yhteydessä (kohta 6.4.4).

Ossi arveli myös, että erilaiset notaatio-ohjelmat voisivat soveltua musiikin hahmottamisen opettamisen apuvälineiksi, ja hän kertoi hyödyntävänsä Sibelius-ohjelmaa lukiolla musiikin teoriaopetuksessa. Sibeliuksen lisäksi haastattelussa nousi esiin mainitsemani MuseScore -niminen ilmaisohjelma, joka Ossinkin mielestä soveltuisi helposti tavoitettavana vaihtoehtona Sibeliukselle.

6.4.4 Eriyttäminen

Haastattelussa kartoitin opettajien kokemuksia erityistä tukea vaativien oppilaiden tai musiikillisen osaamisen tasoerojen huomioinnista. Niko nosti heti esille oppilastuntemuksen merkityksen, sillä sen avulla hän tietää jo hyvissä ajoin, keihin tukea missäkin ryhmässä kohdistaa.

“Kun riman laittaa oikealle korkeudelle, niin sillon se yleensä kantaa hedelmää tässäki kohtaa. ... Joku vaatii ihan erillä tavalla, että sen kanssa lähestulkoon käsi käessä siinä ollaan koko tunti, ja toinen taas sitten pystyy itsenäisesti (olemaan) omaa juttuansa harjoittelemassa. ... Oppilastuntemus, se on se avainsana tässä kyllä.” (Niko)

Yläkoulun musiikinopetuksessa Ossi nosti esiin erityistä tukea vaativien oppilaiden suuren suhdeluvun inkluusio-opetuksessa, sillä n. 20 oppilaan ryhmässä erityistä tukea tarvitsevia voi olla kuusi tai seitsemänkin. Ossi kokee, että hän ja koulunkäyntiavustajat pystyvät jossain määrin keskittymään em. oppilaiden auttamiseen, mutta silti esimerkiksi keskittymishäiriöstä kärsivät oppilaat aiheuttavat oman haasteensa. Näitä ongelmia on pyritty ratkomaan vuoden 2022 alussa aloitetulla pienryhmätoiminnalla. Tässä mallissa erityistä tukea vaativia oppilaita opettaa erillisessä tilassa toinen musiikinopettaja. Ossi arvelee inkluusio-opetuksen ja osaavien - erityisesti musiikinopetustaitoisten - koulunkäyntiavustajien puutteen aiheuttavan huomattavia haasteita yläkoulun musiikinopetukselle.

“... tää (erityistä tukea vaativien oppilaiden huomiointi) on sillä lailla hankala kysymys (ja) muutenkin koko inkluusio käsitteenä: erityisoppilaita tuntuu olevan tänä päivänä koko aika enemmän ja enemmän tuolla luokassa. Ja sitten tietenkin (haasteena on) ylipäätänsäkki niitten oppilaiden kohtaaminen.” (Ossi)

Lukio-opetuksessa eriyttäminen ei vaadi samanlaisia panostuksia kuin perusopetuksessa (esimerkiksi koulunkäyntiavustajat), ja Ossin mielestä pääpaino on lähinnä harjoitteiden helpottamisessa sekä esimerkiksi aistimuksiin liittyvien yksilöllisten oppimishaasteiden huomioinnissa. Yksi hyväksi havaittu eriyttämismenetelmä on opettajan itse tekemän opetusmateriaalin toteuttaminen oppilaiden taitotaso huomioiden esimerkiksi Sibelius-notaatio-ohjelman avulla. Niko on kokenut tämän menetelmän hyödylliseksi erityisesti musiikin hahmottamisen opettamisessa.

“Aika monesti teoria-opetuksessa se ryhmä on niin heterogeeninen: on se joka ossaa aevan varmasti kaiken sen, mitä minä aion koko tänä vuonna opettaa, ja sitten siellä on se, joka ei ymmärrä laenkkään. Ja sitten kun tuntuu, että jossain kohtaa se rautalankahi loppuu kesken, niin sitten pystyy tavallan sitä eriyttävää materiaalia jo heti tekemään ite, kun tietää, että siellä on se ja se ja se, jotka tarvii tätä ja tätä, niin sitten niille voi tehdä semmosia nuotintunnistustehtäviä, rytmintekotehtäviä - ihan mitä tahansa tehtäviä. ... Sitten pystyy keskittymään niitten kanssa, jotka ei välttämättä ymmärrä sitä asiaa.” (Niko)

Nikosta tärkeintä on muistaa skaalata muukin opetus oppilaiden taitotasoon nähden. Esimerkiksi sadun säveltämisessä (ks. kohta 6.2.1) hänestä on ollut todella kivaa se, että jokainen oppilas voi toteuttaa teokseen musiikillisia elementtejä omalla osaamistasollaan.

“Jollakin on instrumentti hallussa, niin se voi sinne luritella vaikka kuinka, ja toesen ei tarvi kuin kaks ääntä, ja se on ihan yhtä tärkeä ja yhtä hieno juttu siinä. Että ei oo haetannu sitä projektia, vaikka jollaki ei oo musiikillista taetoo siellä.” (Niko)

Oppilaiden taitotasot voidaan ottaa huomioon myös vaihtelemalla samaa soitinta soittavien oppilaiden rooleja: Nikon mukaan esimerkiksi laattasoittimissa tai pianossa toinen oppilas voi soittaa useampia säveliä ja toinen pelkkiä perussäveliä. Myös oppilaan päästäminen yhteissoitossa mieluisan soittimen pariin saattaa olla toimiva ratkaisu, ja Niko kertookin antavansa oppilaan valita kahden hänen ehdottamansa soittimen väliltä sen sijaan että määräisi tämän pakolla tiettyyn soittorooliin. Oppilaan taitotason huomiointi yhteissoitossa vaatiikin opettajalta tarkkuutta.

“Oppilastuntemus tulee ihan avainasemaan siinä, että minkälaisen jutun minä hänelle näytän, että onko se rytmikuvio miten haastava, vai onko se hyvinkin yksinkertainen.” (Niko)

Myös Ossi ottaa opetuksessaan oppilaiden osaamisen heterogeenisyyden huomioon ja ajattelee kappalevalintoja koko ryhmän kannalta. Hän kokee, että jopa mup-ryhmissä saattaa olla toisinaan paljon osaajia ja toisinaan huomattavasti vähemmän. Niinpä hän pyrkii tarvittaessa helpottamaan soitettavia asioita omien sanojensa mukaisesti ”easy part -meiningillä”. Lukiossa bändisoittimista käydään läpi perusasiat kitarasoinnuista ja bassotuksista sekä pianon kolmisoinnuista, ja rumpukompeja voidaan harjoitella myös pulpetin kantta vasten. Soitettava ohjelmisto pyritään suunnittelemaan opiskelijoiden taitotaso huomioiden. Vastavuoroisesti ohjelmisto ei saa olla aina liian helppoakaan, ja esimerkiksi perusopetuksessa Ossi tarjoaa mielellään edistyneille oppilaille vähän haastavampaa soitettavaa. Ossi kertoo, että mup-opetuksen mittaan hän saa usein oppilaiden

taitotasosta niin hyvän käsityksen, että uskaltaa tarvittaessa antaa heille haastavampiakin tehtäviä.

”Jos tämä yks kaveri intoutuu soittaa pianoa - niinkun se monesti tahtoo olla, että tykkää soittaa - niin sitten mä laitan semmoset haasteet, että ei käy liian tylsäksi se homma. ... Saattaa olla semmosia ns. timanttitaitotason opiskelijoita, että näytät mitä vaan, niin kaikki mennee kun pari kertaa näyttää.” (Ossi)

Ossin viimeisimmät kokemukset kytkeytyvät jälleen kerran Nikon keskiöön nostamaan *oppilastuntemus*-käsitteeseen, jolla on huomattava vaikutus sekä eriyttämisen suunnittelussa että oppilaiden rohkaisemisessa osallistumaan musiikilliseen toimintaan oppitunneilla.

7 POHDINTA

Maisterintutkielmani tavoitteena oli tutkia tapaustutkimuksen keinoin sekä musiikillista keksintää Kuhmon kaupungin perusopetuksen ja lukion musiikinopetuksessa, että Kuhmon kaupungin kulttuuripanostusten vaikutusta paikallisten lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän osaamiseen. Tässä luvussa käsittelen aluksi tutkimukseni keskeisiä löydöksiä ja tulosten luotettavuutta, ja siirryn sen jälkeen jatkotutkimusehdotuksiin.

7.1 Tutkimuksen keskeiset löydökset

Haastattelujen ja tiedonantojen perusteella käy ilmi, että Kuhmon kaupungin kulttuuripanostuksilla on selkeä vaikutus musiikinopetukseen sekä perusopetuksessa että lukiossa. Perusopetus ja lukio tekevät runsaasti yhteistyötä musiikkiopiston kanssa, ja jopa Kuhmon Kamarimusiikkifestivaali osallistuu toimintaan (vrt. Vilén 2022). Kamarimusiikkifestivaalin vaikutus paikallisiin lapsiin ja nuoriin tuntuisi kuitenkin rajoittuvan vielä konserttikäynteihin ja festivaalityöntekijöinä toimimiseen, ja haluankin haastaa Kuhmon Kamarimusiikkia ottamaan paikalliset lapset ja nuoret mukaan myös musiikilliseen keksintään (so. festivaaliohjelmiston säveltämiseen) Viitasaaren *Musiikin aika* -festivaalin *Tarantula*-projektin tapaan (Hautsalo 2010, 48-50). Kulttuuripanostusten näkyminen perusopetuksessa ja lukiossa tulee esiin pääasiassa oppilaiden harrastuneisuuden kautta, mikä näkyi molempien opettajien haastattelujen perusteella musiikillisen keksinnän osaamisessa (luku 6.3). Myös yleis- ja musiikkipainotteisen opetuksen oppilaiden väliset osaamiserot olivat johdonmukaisia sekä musiikillisten taitojen että motivaation osalta (vrt. luku 6.3.1).

Molempien opettajien haastatteluissa esiin nousi Nikon sanoittama *oppilastuntemus*. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoitti sitä käsitystä, mikä opettajalle on oppilaansa osaamisesta ja oppimishaasteista musiikintuntien perusteella muodostunut. Kuitenkin oppilastuntemus pystyttiin ulottamaan esimerkiksi musiikkiopiston

oppilaskonserteissa käymällä koulun ulkopuolelta saatuihin tietoihin. Näiden keinojen avulla luokanopettaja Nikon muodostama oppilastuntemus on syntynyt hyvin pitkällä aikavälillä, ja tämän takia mielestäni olisikin tärkeää saada sitoutettua paikkakunnille pitkäaikaisia musiikinopettajia. Musiikin aineopettaja saattaa nimittäin opettaa samaa oppilasta alakoululla, yläkoululla ja lukiossa, jolloin hänelle muodostuu selkeä käsitys oppilaan musiikillisen osaamisen oppimispolusta.

Opettajien kokemukset eriyttämisestä antoivat minusta tärkeitä esimerkkejä nykyisen musiikkiopetuksen haasteista. Ossin mainitsema inklusiomalli, jossa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat yhdistetään yleisopetuksen ryhmään, ei vaikuta toimivan, sillä tuolloin sekä opettaja että koulunkäyntiavustajat joutuvat keskittymään huomattavasti tuen tarvitsijoihin yleisopetuksen oppilaiden kustannuksella. Tämän valossa oli ilo kuulla, että Kuhmon perusopetus on pystynyt kaupungin heikentyneestä taloudellisesta tilanteesta huolimatta (vrt. Ossin sitaatti kohdassa 6.2.3) järjestämään erityistä tukea tarvitseville oppilaille musiikin pienryhmäopetusta, ja toivon, että tällainen malli pystyttäisiin mahdollistamaan muissakin kouluissa - varsinkin kun se mahdollistaisi lisätyötunteja erityisesti sivutoimisille tuntiopettajille. Tehtävien skaalaaminen oppilaiden osaamistason ja oppimishaasteet huomioiden toi opettajien mukaan positiivisia opetus- ja oppimiskokemuksia.

Yllätävimpiä tuloksissa oli perusopetuksen ala- ja yläkoulun välisen musiikillisen oppimispolun katkonaisuus. Ossin ristiriitaisten vastausten perusteella sain käsityksen siitä, ettei tällaista polkua ole suunniteltu. Tämä näkyy mielestäni erityisesti musiikin hahmottamiseen liittyvissä opetussisällöissä, sillä siinä missä alakoululla käydään nuottiviivastoa kahdella avaimella ja eri oktaavialoissa, yläkoululla asioita käsitellään lähinnä mup-opetuksessa. Tämä on huolestuttavaa myös siksi, koska tämän perusteella musiikin hahmottamisen oppimistavoitteet Kuhmon yläkoulun musiikinopetuksessa eivät välttämättä täyty (vrt. POPS 2014, 423). Positiivista kuitenkin on, että Ossilla on ollut mielessä em. oppimispolun suunnittelu yhteistyössä alakoulun opettajien kanssa (vrt. kohta 6.4.3).

Löydösten heikoimmiksi kohdiksi jäivät musiikkiopiston säveltämisen opetuksen (vrt. Huusko 2022) ja perusopetuksen musiikillisen keksinnän osaamisen välisten yhteneväisyyksien todentaminen. Toisaalta sopii muistaa, että Huuskon (2022) tiedonannon perusteella säveltämisen perusteita opetetaan enemmän Sotkamontoimipisteessä, joten asian arviointi lienee ajankohtaisempaa parin vuoden päästä, jolloin menetelmää saatetaan soveltaa laajemmin myös Kuhmossa. Myös musiikillisen keksinnän osaamisen arviointia olisi ollut jälkikäteen ajateltuna hyvä käsitellä haastatteluissa, kuin myös muusikin merkintätapojen subjektiivisuutta, mutta se olisi kasvattanut jo tällaisenaan mittavia haastatteluja entisestään. Haastateltavat eivät myöskään juuri ulottaneet vastauksissaan laaja-alaisia alueita opetussuunnitelmien osaamistavoitteisiin, vaan pitäytyivät lähinnä opetusmenetelmien esittelyssä. Tämä oli kuitenkin tutkimustavoitteideni kannalta tarkoituksenmukaista, sillä sain kartoitettua hyviä menetelmiä omaa opettajuuttani ajatellen.

7.2 Tulosten luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Haastattelussa nousi mm. yhteistyökuvioiden osalta esiin samoja asioita kuin Kuhmon kaupungin taustatiedoissa ja tiedonannoissa (vrt. kohdat 3.2 ja 3.3), mikä vahvistaa tutkimustuloksiani aineistotriangulaation kautta (vrt. kohta 5.3). Vastaukset vahvistavat myös näkemystäni siitä, että perusopetuksen opettajat ovat oikeita henkilöitä arvioimaan kuhmolaisten lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän osaamista, ja koen haastateltavien määrän olleen riittävä. Tutkimukseni oli temaltaan huomattavan laaja, mikä näkyy myös kerätyn aineiston monipuolisuudessa (vrt. liitteet). Tutkimuksen laajuudesta huolimatta sain koottua ja eriteltyä tulokset mielestäni onnistuneesti, ja esitettyä ne selkeästi.

Tutkimukseni on maisterintutkielmaksi erittäin laaja, sillä jo pelkästään musiikillisen keksinnän opetusmenetelmät tai Kuhmon kulttuuriympäristö olisivat riittäneet tutkimusaiheeksi. Jälkimmäisestä voisi olla paikallaan tehdä etnografinen tutkimus, jossa perehdyttäisiin enemmän Kuhmon Kamarimusiikin vaikutukseen paikallisessa kulttuurissa. Samansisältöistä tapaustutkimusta ei tietääkseni ole tehty muualla

Suomessa, ja suosittelenkin tulevia maisterintutkielman tekijöitä tarttumaan tähän ideaan, jotta Kuhmosta saataisiin lisää vastaavanlaisia tutkimuksia.

Tutkimuksessa esiin tullut Kuhmon kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelma on mielestäni erittäin lupaava, sillä sen toteuttamiseen on saatu runsaasti paikallisia kulttuurialan toimijoita (vrt. Kuhmon kaupunki 2022). Tämän vuoksi toinen jatkotutkimusaihe väitöstutkimusmittakaavassa olisi laajempi tapaus- tai seuranta tutkimus, jossa Kuhmon kulttuurikasvatussuunnitelman vaiheita ja sen seurauksia raportoitaisiin usean vuoden aikavälillä. Koska suunnitelman on tarkoitus valmistua vuonna 2023 (Vilén 2022), voisi sen vaikutuksia olla aiheellista tutkia 2020-luvun loppupuolella.

7.3 Lopuksi

Kuhmon kaupungin kulttuuriympäristö on mielestäni erittäin poikkeuksellinen, ja siihen vaikuttaa varmasti vuonna 1970 aloitettu Kamarimusiikkifestivaali. Jälkikäteen on hieman huvittavaa lukea ensimmäisen Kamarimusiikkifestivaalin avauskonsertista, joka keräsi Kuhmon kirkkoon yhteensä kahdeksan katsojaa. Festivaalin perustaja Seppo Kimasen mukaan vaatimaton alku mahdollisti kuitenkin tapahtuman rauhallisen kehittämisen sen ensimmäisten vuosien ajan, eikä Suomessa ollut tuolloin kilpailua muista festivaaleista (Koivisto 2018.) Uskon, että ilman Kamarimusiikkifestivaalia kulttuurin arvostus ja siihen panostaminen olisivat jääneet Kuhmossa hyvin vähälle huomiolle: jotain tilanteesta kertonee se, että Kuhmon lisäksi musiikkipainoista opetusta järjestetään Kainuun paikkakunnista vain maakuntapääkaupunki Kajaanissa (Kajaanin kaupunki 2022; Törmälä & Schneider 2013 122-124, 140-142).

Olen erittäin kiitollinen siitä, että minun on ollut mahdollista toteuttaa tapaustutkimus tällaisesta aiheesta. Kiitos tästä kuuluu myös Kuhmon kaupungin sivistystoimelle, musiikkiopistolle ja haastateltaville, jotka ovat tarjonneet apua maisterintutkielmani parissa, ja uskon, että olen pystynyt osoittamaan

tutkimuksessani selkeästi yhteyden kaupungin kulttuuripanostusten ja paikallisten lasten ja nuorten musiikillisen keksinnän osaamisen välillä. Tätä tutkielmaa aloittaessani olin aikeissa aloittaa johdantoluvun Kuhmon kaupungin 2000-luvun vaihteessa käyttämällä sloganilla (Granqvist 2021). Tutkimustulosten perusteella, voin mielestäni todeta turvallisin mielin em. lauseen mukaisesti, että *Kuhmossa kaikki on toisin*.

LÄHTEET

- Granqvist, P. 2021. *Kuhmossa kaikki on toisin*. <https://www.napis.fi/index.php/ajankohtaista/480-kuhmossa-kaikki-on-toisin> (luettu 13.4.2022)
- Hargreaves, D. J., Miell, D. & MacDonald, R. A. R. 2012. *Explaining musical imaginations: Creativity, performance, and perception*. Teoksessa Hargreaves, D. J., Miell, D. & MacDonald, R. A. R. 2012. *Musical imaginations: Multidisciplinary perspectives on creativity, performance, and perception*. Oxford University Press.
- Hautsalo, L. 2010. *Tarantulasta Sirkuskouluun: Musiikin Aika Yleisökasvattajana*. Jyväskylän yliopisto, Musiikkikasvatuksen maisteritutkielma.
- Heikkinen, M. 2020. *Kuhmon kesämuusikot - kesämuusikkotoiminta musiikillisen identiteetin rakentajana*. Pro Gradu -tutkielma. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu.
- Hilpeä heinäkuu. 2019. *Hilpeä heinäkuu on monin tavoin ainutlaatuinen kulttuuritapahtuma*. <https://hilpeaheinakuu.fi/tiedote/hilpea-heinakuu-on-monin-tavoin-ainutlaatuinen-kulttuuritapahtuma/> (luettu 30.11.2021)
- Huttunen, T. 2017 *Osallistava Sävellytysmenetelmä Musiikinopetukseen: Peruskoulun Opetussuunnitelman 2014 Tavoitteita Ja Oppimisen Ydinmetaforia Toteuttamassa*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Huusko, K. 2022. *Tiedonanto Kuhmon musiikkiopiston opettajalle*. Tiedonanto. Kuhmon musiikkiopisto. 13.3.2022
- Jyväskylän yliopisto (13.1.2022). *Tyypillisiä tilanteita, joissa ennakoarviointia ei tarvita*. Verkkosivu. <https://www.jyu.fi/fi/tutkimus/tutkimuspalvelut/tutkimushallinto/tutkimusetiikan-tukipalvelut/ihmistieteiden-eettinen-toimikunta/eettinen-ennakoarviointi-tutkimukselle/milloin-ennakoarviointia-ei-tarvita> (luettu 7.3.2022)
- Kaikkonen, M. 2012. *Kohti inklusiivista musiikinopetusta*. Teoksessa Jordan-Kilki, Päivi, et al. *Musiikkipedagogin Käsikirja: Vuorovaikutus Ja Kohtaaminen Musiikinopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus, 2013.
- Kaikkonen, M. & Laes T. 2013. *Säveltämisen työtapoja erityismusiikkikasvatuksessa*. Teoksessa Opetushallitus, Juha Ojala, Lauri Väkevä, Pirkko Paananen-Vitikka, Pirkko Paananen-Vitikka, Mikko Myllykoski, ja Mikko Myllykoski. *Säveltäjäksi Kasvattaminen: Pedagogisia Näkökulmia Musiikin Luovaan Tekijyyteen*. Helsinki: Opetushallitus, 2013.
- Kajaani kaupunki. 2022. *Keskuskoulu*. <https://www.kajaani.fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut-ja-hallinto/keskuskoulu/> (luettu 13.4.2022)
- Kankkunen, O. 2009. *Vihreä viserryskone, uusi ääni 1970-luvun suomalaisessa musiikkikasvatuksessa*. *Musiikkikasvatus*, 12(1), 2.
- Karjalainen-Väkevä, M. ja Nikkanen, H. 2013. *Opettajan roolit säveltämisen ohjaajana ala- ja yläkoulussa*. Teoksessa Opetushallitus, Juha Ojala, Lauri Väkevä, Pirkko Paananen-Vitikka, Pirkko Paananen-Vitikka, Mikko Myllykoski, ja Mikko Myllykoski. *Säveltäjäksi Kasvattaminen: Pedagogisia Näkökulmia Musiikin Luovaan Tekijyyteen*. Helsinki: Opetushallitus, 2013.
- Kimanen, J. 2021. *Kurssit 2022*. Viimeksi muokattu 17.9.2021. <https://kuhmofestival.fi/musiikkikurssit>
- Koivisto, J. 2018. *Tie menestykseen – miten Kuhmossa tehtiin mahdottomasta mahdollista*. <https://kuhmofestival.fi/tiemenestykseen> (luettu 13.4.2022)
- Kuhmo Festival. 2021. *“Festivaali 2022”*. <https://kuhmofestival.fi/kuhmo-festival-2022> (luettu 17.9.2021)

- Kuhmon kaupunki. 2016. *Kuhmon perusopetuksen opetussuunnitelma 2016*.
- Kuhmon kaupunki 2021a. *Kesämuusikot*.
<https://www.kuhmo.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/musiikkiopisto/kesamuusikot/> (luettu 17.9.2021)
- Kuhmon kaupunki. 2021b. *Musiikkiopisto*. <https://www.kuhmo.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/musiikkiopisto/> (luettu 17.9.2021)
- Kuhmon kaupunki. 2022. *Kuhmon kulttuurikasvatussuunnitelman työryhmän nimeäminen*. Viranhaltijapäätös. 18.2.2022.
- Kuhmon musiikkiopisto. 2021. *Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelma 2021*. Kuhmo
- Kuhmon yhteislukio. 2020. *Kuhmon yhteislukion blogi: musiikkiprojektit*.
<http://kuhmonyhteislukio.blogspot.com/2020/10/musiikkiprojektit.html> (luettu 10.1.2022)
- Kuhmon yhteislukio. 2021. *Kuhmon yhteislukion opetussuunnitelma*. Kuhmo
- Kuhmo-Talo. 2022. *Historia - 25 vuotta henkisen kasvun keskuksena*.
<https://www.kuhmotalo.fi/talon-esittely/historia/> (luettu 4.4.2022)
- Laamanen, H-L. 2021 *Musiikkiluokka Osana Koulun Toimintakulttuuria: Tapaustutkimus Savonlinnan Musiikkiluokista*. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Humanistis- yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf
 (luettu 12.4.2022)
- Ojala, J. & Väkevä, L. 2013. *Säveltäminen luovana ja merkityksellisenä toimintana*. Teoksessa Juha Ojala, Lauri Väkevä, Pirkko Paananen-Vitikka, ja Mikko Myllykoski. 2013. *Säveltäjäksi Kasvattaminen: Pedagogisia Näkökulmia Musiikin Luovaan Tekijyyteen*. Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen Opetussuunnitelman Perusteet 2014* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet> (luettu 30.11.2021)
- Paananen, P. 2009. *Näkökulmia arviointiin*. Teoksessa Louhivuori, Jukka, et al. *Musiikkikasvatus: Näkökulmia Kasvatukseen, Opetukseen Ja Tutkimukseen*. [Jyväskylä]: Suomen musiikkikasvatusseura - FiSME r.y, 2009.
- Partti, H. & Ahola, A. 2016. *Säveltäjyyden Jäljillä: Musiikintekijät Tulevaisuuden Koulussa*. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, 2016.
- Saahkari, L. 2013. *Musiikkimatkailijan muotokuva: Viitasaaren Musiikin aika -festivaali 1992 ja 2007*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitiede. 2013.
- Sotkamon kansalaisopisto. 2017. *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma*. Sotkamon kansalaisopisto.
<https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/06/Taiteenperusopetuksen-opetussuunnitelma.pdf>
 (luettu 12.4.2022)
- Sotkamon kansalaisopisto. 2021. *Kurssit (Kuhmo, musiikki)*
<https://opistopalvelut.fi/sotkamo/courses.php?l=fi#pos-2-8-3> (luettu 18.11.2021)
- Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto ja Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seura ry. 2022. *Mitä, miksi ja miten? - Kulttuurikasvatussuunnitelma*. <https://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/tietoa/mita-miksi-ja-miten/> (luettu 13.1.2022)
- Taidetestaajat. 2022. *Taidetestaajat - Mikä Taidetestaajat* <https://taidetestaajat.fi/info> (luettu 13.1.2022)

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. (2017a) Kustantaja Helsinki: Opetushallitus.

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. (2017b) Kustantaja Helsinki: Opetushallitus.

Tuikka, T. 2014. *Kesätyötä vaiko musiikinopiskelua? Kuhmon kesämuusikkotoiminta taiteen perusopetuksen mukaisena musiikinopetuksena.* Opinnäytetyö. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törmälä, J. & Schneider, F. (2013). *Suomen musiikkiluokkien historia: Musiikkiluokkatoimintaa 50 vuoden ajalta.* [Jouko Törmälä].

Vilén, E. 2022. *Tiedonantopyyntö Kuhmon kaupungin sivistystoimenjohtajalle ja Kuhmon yhteislukion rehtorille.* Tiedonanto. Kuhmon kaupunki & Kuhmon yhteislukio. 29.3.2022

Liitteet

LIITE 1, HAASTATTELULOMAKE LUOKANOPETTAJALLE (LOPE)

Maisterintutkielman haastattelukysymykset luokanopettajalle

1. Miten ymmärrät musiikillisen keksinnän käsitteen?
2. Oletko ollut mukana Kuhmon perusopetuksen opetussuunnitelman (POPS:n) laadinnassa?
3. Millaisia yhteistyökuvioita koulun musiikinopetuksessa on kaupungin muiden kulttuuritoimijoiden kanssa (esim. esiintymiset, vierailut jne.)?
4. Millaisilla opetusmenetelmillä vastaat POPS:in seuraaviin osaamistavoitteisiin sisältöalueet huomioiden (1-2 -vuosiluokat, jos olet opettanut)?:

4.1 T4: *“antaa tilaa oppilaiden omille musiikillisille ideoille ja improvisoinnille sekä ohjaa heitä suunnittelemaan ja toteuttamaan pienimuotoisia sävellyksiä tai muita kokonaisuuksia käyttäen äänellisiä, liikunnallisia, kuvallisia, teknologisia tai muita ilmaisukeinoja”*

- Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet:
 - S1: Miten musiikissa toimitaan
 - S2: Mistä musiikki muodostuu
 - S3: Musiikki omassa elämässä, yhteisössä ja yhteiskunnassa
 - S4: Musiikin opetuksen ohjelmisto

4.2 T6: *“auttaa oppilasta ymmärtämään musiikin merkintätapojen peruseräiteitä musisoinnin yhteydessä”*

Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet samat kuin edellä.

4.3 Millaisilla opetusmenetelmillä huomioit eriyttämisen tai erityistä tukea vaativat oppilaat 1-2 vuosiluokilla?

4.4 Tunnistatko POPS:ista muita kohtia (osaamistavoitteet, sisältöalueet, tai laaja-alaiset tavoitteet), joissa hyödynnät musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä?

5. Millaisilla opetusmenetelmillä vastaat POPS:in seuraaviin osaamistavoitteisiin sisältöalueet huomioiden (3-6 -vuosiluokat)?:

5.1 T5: *“rohkaista oppilasta improvisoimaan sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan pienimuotoisia sävellyksiä tai monitaiteellisia kokonaisuuksia eri keinoin ja myös tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen”*

- *Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet:*

- S1: Miten musiikissa toimitaan
- S2: Mistä musiikki muodostuu
- S3: Musiikki omassa elämässä, yhteisössä ja yhteiskunnassa
- S4: Ohjelmisto

5.2 T7: *“ohjata oppilasta ymmärtämään musiikkikäsitteitä ja musiikin merkintätapojen periaatteita musisoinnin yhteydessä”*

Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet samat kuin edellä

- **5.3. Millaisilla opetusmenetelmillä huomioit eriyttämisen tai erityistä tukea vaativat oppilaat 3-6 vuosiluokilla?**
- **5.4. Tunnistatko POPS:ista muita kohtia (osaamistavoitteet, sisältöalueet, tai laaja-alaiset tavoitteet), joissa hyödynnät musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä?**

6. Kuinka oppilaiden musiikkiharrastuneisuus (soitto, laulu, säveltäminen tai musiikkiteknologiset taidot) näkyy musiikintunneilla? Tuovatko he omaa osaamistaan esiin itse, vai huomaatko sen jollain muulla tavalla?

7. Kuinka oppilaiden musiikkiharrastuneisuus näkyy musiikillisen keksinnän osaamisessa?

8. Onko musiikillisen keksinnän osaamisen näkymisessä eroja yleis- tai musiikkipainotteisen opetuksen oppilaiden välillä?

9. Haluatko kertoa esimerkitapauksia musiikillisen keskinnän opettamisesta tai muita asiaan liittyviä kokemuksia tai ajatuksia?

Onko Kuhmon kamarimusiikkifestivaali vaikuttanut omaan musiikillisen keksinnän opettamiseesi?

LIITE 2, HAASTATTELULOMAKE MUSIIKIN AINEENOPETTAJALLE (AOPE)

Maisterintutkielman haastattelukysymykset aineenopettajalle (perusopetus ja lukio)

Ensimmäinen osio: Perusopetus

1. Miten ymmärrät musiikillisen keksinnän käsitteen?

2. Oletko ollut mukana Kuhmon perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden(POPS:n) laadinnassa?

3. Millaisia yhteistyökuvioita koulun musiikinopetuksessa on kaupungin muiden kulttuuritoimijoiden kanssa (esim. esiintymiset, vierailut jne.)?

4. Millaisilla menetelmillä vastaat POPS:in seuraaviin osaamistavoitteisiin sisältöalueet huomioiden (7-9 -luokat):
 - 4.1 T6: *“kannustaa oppilasta rakentamaan luovaa suhdetta musiikkiin ja ohjata heitä improvisointiin, sovittamiseen ja säveltämiseen sekä taiteidenväliseen työskentelyyn”*
 - Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet:
 - S1: Miten musiikissa toimitaan
 - S2: Mistä musiikki muodostuu
 - S3: Musiikki omassa elämässä, yhteisössä ja yhteiskunnassa
 - S4: Musiikin opetuksen ohjelmisto

 - 4.2 T7: *“ohjata oppilasta musiikin tallentamiseen ja tieto- ja viestintäteknologian luovaan ilmaisulliseen käyttöön sekä musiikin tekemisessä että osana monialaisia kokonaisuuksia”*
 - Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet samat kuin edellä

 - 4.3 T9: *rohkaista ja ohjata oppilasta käyttämään musiikin merkintätapoja, käsitteitä ja terminologiaa musiikillisessa toiminnassa*
 - Tavoitteeseen liittyvät sisältöalueet samat kuin edellä

- **4.4 Millaisilla opetusmenetelmillä huomioit eriyttämisen tai erityistä tukea vaativat oppilaat?**

- **4.5 Muita kohtia POPS:ista, joissa hyödynnät musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä?**

- 5. Kuinka oppilaiden musiikkiharrastuneisuus (soitto, laulu, säveltäminen tai musiikkiteknologiset taidot) näkyy musiikintunneilla? Tuovatko he omaa osaamistaan esiin itse, vai huomaatko sen jollain muulla tavalla?**

- 6. Kuinka oppilaiden harrastuneisuus näkyy musiikillisen keksinnän osaamisessa?**

- 7. Onko musiikillisen keksinnän osaamisen näkymisessä eroja yleis- tai musiikkipainotteisen opetuksen oppilaiden välillä?**

- 8. Haluatko kertoa esimerkkitapauksia musiikillisen keksinnän opettamisesta tai muita asiaan liittyviä kokemuksia tai ajatuksia?**

- 9. Onko Kuhmon kamarimusiikkifestivaali vaikuttanut omaan musiikillisen keksinnän opettamiseesi (perusopetuksessa)?**

Toinen osio: Kuhmon yhteislukion yleis- ja musiikkilinja

1. Oletko ollut mukana Kuhmon yhteislukion opetussuunnitelman (LOPS:n) laadinnassa?
2. Millaisia yhteistyökuvioita koulun musiikinopetuksessa on kaupungin muiden kulttuuritoimijoiden kanssa (esim. esiintymiset, vierailut jne.)?
3. Millaisilla menetelmillä vastaat LOPS:in seuraaviin osaamistavoitteisiin:
 - **3.1 Musiikillinen monipuolisuus**

“kehittää edelleen musiikillista osaamistaan, kuten laulu-, soitto- ja kuuntelutaitoaan”

“syventää musiikin eri tyyleihin, lajeihin ja historiaan liittyvää osaamistaan

“käyttää musiikkiteknologian mahdollisuuksia musiikin tekemisessä.”
 - **3.2 Musiikillinen luova ajattelu**

“suhtautuu kiinnostuneesti ja uteliaasti musiikkiin sekä muuhun taiteelliseen ilmaisuun”

“kokeilee rohkeasti uusia ja epätavallisiakin musiikillisia ideoita myös yhdessä muiden kanssa”

“ymmärtää luovan prosessin luonnetta ja sietää keskeneräisyyttä.”
 - **3.3 Millaisilla opetusmenetelmillä huomioit eriyttämisen tai erityistä tukea vaativat oppilaat?**
 - **3.4 Muita kohtia LOPS:ista, joissa hyödynnät musiikillisen keksinnän opetusmenetelmiä?**

4. **Kuinka opiskelijoiden musiikkiharrastuneisuus (soitto, laulu, säveltäminen tai musiikkiteknologiset taidot) näkyy musiikintunneilla? Tuovatko he omaa osaamistaan esiin itse, vai huomaatko sen jollain muulla tavalla?**

5. **Kuinka opiskelijoiden harrastuneisuus näkyy musiikillisen keksinnän osaamisessa?**

6. **Onko musiikillisen keksinnän osaamisen näkymisessä eroja yleis- tai musiikkilinjan opiskelijoiden välillä?**

7. **Haluatko kertoa esimerkkitapauksia musiikillisen keksinnän opettamisesta tai muita asiaan liittyviä kokemuksia tai ajatuksia?**

Onko Kuhmon kamarimusiikkifestivaali vaikuttanut omaan musiikillisen keksinnän opettamiseesi (Kuhmon yhteislukiossa)?

**LIITE 3, TIEDONANTOPYYNTÖ KUHMON KAUPUNGIN
SIVISTYSTOIMENJOHTAJALLE JA KUHMON YHTEISLUKION REHTORILLE**

Kuhmon kaupungin sivistystoimi ja lukio, Eila Vilén

- 1. Millaista yhteistyötä Kuhmon kulttuuritoimijoilla on varhaiskasvatuksen tai perusopetuksen kanssa (vrt. musiikkiopiston muskarit päiväkodissa jne.)?**
- 2. Millaisia yhteistyöprojekteja Kuhmon lukiolla ja/tai musiikkilinjalla on ollut paikallisten kulttuuritoimijoiden kanssa (esim. vanhojentanssit, musikaalit, vierailut, projektit jne.)**
- 3. Kuinka Kuhmon kulttuurikasvatusohjelma on tarkoitus toteuttaa?**
- 4. Onko jotain muuta, mitä haluaisit kertoa em. aiheisiin liittyen?**

LIITE 4, TIEDONANTOPYYNTÖ KUHMON MUSIIKKIOPISTON OPETTAJALLE**Kuhmon musiikkiopisto, Kaisa Huusko**

- 1. Kerro omin sanoin säveltämisen alkeisopetuksesta Kuhmon musiikkiopiston Sotkamon-toimipisteessä.**
- 2. Millaisia musiikillisen keksinnän menetelmiä olet käyttänyt omassa instrumenttiopetuksessasi?**
- 3. Millaisia musiikillisen keksinnän menetelmiä olet käyttänyt musiikin hahmotusaineiden opettamisessa?**
- 4. Oletko mentoroinut kanssaopettajia säveltämisen alkeisopetuksessa?**
- 5. Osaatko kertoa, miten säveltämistä tai musiikillista keksintää opetetaan musiikkiopiston Kuhmon-toimipisteessä?**
- 6. Onko jotain muuta, mitä haluaisit kertoa em. aiheisiin liittyen?**